

gravius essent inde puniendi, dictum est sibi, ne ideo A cesset, quia justum est.

VERS. 14. — *Beati qui lavant, etc.* Quia dixerat : Nocens noceat, sordens sordescat, ne aliquis malus diceret : Cum sim malus, quare me poeniteret ? dicit. Non solum beati sunt qui majorem respuunt persecutionem, sed etiam illi qui contaminaverunt stolas suas quas in baptismo acceperunt, si deinde laverint eas, et eos peccasse poeniteat.

VERS. 16. — *Ego Jesus.* Commendavit Joannes librum, per angelum, per sui dignitatem, modo etiam per auctoritatem ipsius Christi. Quasi dicat : Omnes audientes sciant quod ego Jesus misi angelum meum testificari vobis hæc. *Stella splendida.* Clara stella, id est, magna charitas annuntians diem, id est futuram beatitudinem, per meam resurrectionem in mane factam

VERS. 17. — *Et spiritus, id est Trinitas, quæ pro puritatis excellentia spiritus dicitur : Et spiritus et sponsa dicunt, etc.* Hic etiam subdit testimonium Trinitatis et fidelium, quasi : Ideo debetis recipere, quia spiritus et sponsa, etc. *Et qui sitit, veniat.* Non tamen quilibet, sed ille tantum veniat, qui sitit : id est credere desiderat. *Qui vult, accipiat aquam vitæ gratis.* Et non est labor, quia sola voluntas sufficit.

VERS. 18. — *Contestor enim, etc.* Postquam commendationem posuit per se, per angelum, per Christum, per Trinitatem, per fideles; qui quosdam sciebat esse in Asia qui pro suis erroribus fovendis aliquid adderent vel demerent, supponit excommunicationem.

VERS. 21. — *Gratia Domini nostri Jesu Christi.* Consummatio apostoli in verbo Christi.

WALAFRIDI STRABI

FULDENSIS MONACHI

EXPOSITIO IN VIGINTI PRIMOS PSALMOS.

(Pez., Thes. Anecd. nov., tom. IV.)

PEZII MONITUM PRÆVIUM.

« Apud Augienses nostros occurrit Walafridi abbatii Expositio in psalmos septuaginta sex, incipiens a primo in hunc modum : *Omnis Scriptura divinitus inspirata Veteris ac Novi Testamenti ad imitationem Mediatoris Dei et hominum, hominis Jesu Christi, etc., tomus alter amissus videtur.* » Huc usque Joannes Mabillonius tom. IV Analectorum, pag. 633. Cujus auctoritatem secutus nullam non operam apud clarissimos Augienses nostros dedi, ut hanc Walafridi sui viri sæculo IX doctrina et virtute longe celebrissimi Expositionem, e tenebris erutam, benevole mecum communicarent. Qua in re viros doctos et diligentes eo indulgentiores ac promptiores habui, quo certiores spem conceperunt futurum ut eo labore suo non nihil catholicæ Ecclesiæ commodaretur. Itaque integram omnium septuaginta sex psalmorum Expositionem, scite ac emendate descriptam, curante rem omnem cl. ac eruditissimo D. P. Aproniano Hueber. priore Mereraugiensi, ad me miserunt, qui celere ejus in meo Thesaurio editionem amicis addixeram. Nec sententiam unquam mutassem, nisi opere probe discusso deprehendissem nucleum et medullam Walafridianæ commentationis jam pridem in Glossa ordinaria, quæ itidem Walafridum Strabum auctorem habet, eruditis exhibitam fuisse. Ne igitur viris doctis, qui me aliunde in propinandis theologicis non nihil partiore esse cupiunt, gravior essem, decrevi non nisi primorum viginti psalmorum expositionem, velut in reliqui operis specimen meo Thesaurio inserere. Quod si qui viri eruditi majus ex hoc specimine discrimen inter Walafridianam psalmorum expositionem et ordinariam in eisdem Glossam animadverterint quam ego adverti, censeantque operæ fore pretium, si eadem ratione reli-

C quorum etiam psalmorum explanatio promulgetur : iis tanto promptius morem in sequentibus voluminibus geram, quanto æquius est, ne tantus Augiensium amicorum labor, communi commodo et usui destinatus, omnino depereat.

IN PSALMUM PRIMUM.

VERS. 1, 2. — *Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum, et in via peccatorum non stetit : et in cathedra pestilentiae non sedit. Sed in lege Domini, etc.*

Omnis Scriptura divinitus inspirata Veteris ac Novi Testamenti ad imitationem Mediatoris Dei et hominum, hominis Christi Jesu fideles invitat, ut per imitationem ad similitudinem ejus pervenire mereamur. Sicut ipse ait : *Si quis mihi ministrat, me sequatur ; et ubi sum ego, illic et minister meus erit.* Ita apostolus atque evangelista Joannes : *Charissimi, ait, nunc filii Dei sumus, et nondum apparuit quid erimus : scimus quia, cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est.* Sic ergo et hic primus psalmus docet credentes, ut auctorem et largitorem veræ beatitudinis sequantur, declinando a malo, et faciendo bona, ut perveniant ad similitudinem ejus, et fiant *tanquam lignum plantatum secus decursus aquarum.*

Perfecte autem declinat a malo, qui nec delectatur in corde, nec agit in opere, nec alios docet, u'

faciant. Hoc est enim *non abire in consilio impiorum, nec stare in via peccatorum, nec sedere in cathedra pestilentiae*; sed potius *meditari in lege Domini*, non necessitate, sed voluntate, sine cessatione, quod significat *die ac nocte*. Vel, sicut solet Scriptura, *diem pro prosperis, et noctem pro adversis ponere*: ut neque lætitia rerum temporalium, neque adversitas transitoriarum mentem sequentis Dominum avertat a meditatione divinæ legis. Quæ quantum sit necessaria, etiam ibi ostenditur, ubi Josue ministro et conscio legislatoris, qui legem primus et prime didicerat, Dominus præcepit, ut *volumen legis non deserat, sed meditetur in illo diebus ac noctibus, ut dirigat viam suam, et intelligat cuncta quæ ait*.

Si autem apertius quis requirit quod sit *consilium impiorum*, multipliciter Scriptura loquitur, et maxime liber qui dicitur Sapientiæ, ubi ait: *Dixerunt impii apud se non recte cogitantes*. Et post pauca: *Venite, et fruamur bonis quæ sunt, et utamur creatura tanquam in juventute celeriter*. Et iterum: *Opprimamus pauperem justum, nec veterani revearemur canos multi temporis, etc.*

Via vero peccatorum est, de qua Psalmista alibi post talia subjungit: *Hæc via illorum scandalum ipsis*. Et Dominus ait: *Spatiosa via est quæ ducit ad mortem. Cathedra autem pestilentiæ perversam significat doctrinam, quæ dupliciter fit: aut aperte ad scelera operum invitando, sicut Salomon in Parabolis ostendit dicens: Fili mi, si te lactaverint peccatores, ne acquiescas eis: si dixerint: Veni nobiscum, insidiamur sanguini, abscondamus tendiculas contra insonem frustra, etc.* Aut in errorem inducendo, sicut ibi post aliqua sequitur, ubi et hanc cathedram *sellam* nominat dicens: *Mulier stulta, et clamosa, plenaque illecebris, et nihil omnino sciens, sedit in foribus domus suæ super sellam*. Et post pauca: *Aquæ furtivæ dulciores sunt, et panis absconditus suavior*: quæ absque dubio perversam significant doctrinam: hæc namque omnia in tantum reprobi sectantur, et sectando divinæ legis meditationem respuunt, et exsecrantur, ut, juxta Prophetam, odio habeant corripientem in porta, et loquentem perfecte abominentur, dicantque Deo: *Recede a nobis, et scientiam viarum tuarum nolumus*.

Hunc ordinem, quem hic primus psalmus ostendit, plenissime in brevi comprehendens, quæ mala sint declinanda, et quæ bona facienda, in multis locis sacra Scriptura servat: sicut illud est huic simile beati Jacobi apostoli dicentis: *Abjicientes omnem immunditiam, et abundantiam malitiæ, in mansuetudine suscipite inquit verbum, quod potest salvare animas vestras*. Et iterum: *Resistite diabolo, et fugiet a vobis: appropriate Domino, et appropriabit vobis*. Quem etiam ordinem celeberrime tenet Ecclesia in sacramentis renascentium ex aqua et Spiritu sancto, ut prius abrenuntient diabolo, et omnibus pompis vel operibus ejus, et postea profiteantur credere se in Deum Patrem omnipotentem, et in Je-

sum Christum Filium ejus, et in Spiritum sanctum, et Ecclesiam catholicam, ac remissionem peccatorum; et sic tingantur aqua salutari, incorporenturque Ecclesiæ (extra quam etiamsi quispiam supra dicta fecerit, salvus esse non poterit) ac membra ligni vitæ effecti incipiant ad ejus similitudinem tendere. Quod beatus Paulus verbis subsequentibus consonans ostendit dicens: *Quicumque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus: consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem, ut quomodo resurrexit Christus a mortuis per gloriam Patris: ita et nos in novitate ambulemus. Si enim complantati facti sumus similitudini mortis ejus, simul et resurrectionis erimus*.

VERS. 3. — *Et erit tanquam, etc.* Hoc lignum tempore passionis suæ de semetipso ait: *Si in viridi ligno hæc faciunt, in arido quid fiet?* Ad hoc lignum si prævaricator extenderit manum suam, et sumpserit de fructu ejus, vivet in æternum. Quod et in Apocalypsi victori promittit dicens: *Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod est in paradiso Dei mei*.

Decursus autem aquarum, aut Spiritum sanctum intellige, sicut Evangelista Dominum dixisse scribit: *Qui credit in me, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ*. Quod exponens subjungit dicens: *Hoc autem dixit de Spiritu, quem accepturi erant credentes in eum*. Cujus opere facta est ipsa incarnatio Salvatoris, secundum quod Gabriel angelus de beata Dei genitrice Maria loquitur ad Joseph dicens: *Noli timere accipere Mariam conjugem tuam, quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est*. Aut eloquia Scripturarum, quæ prænuntiaverunt de adventu justis, futurasque in Christo passiones, et posteriores glorias, sicut ipse justus et justificans Dominus apostolis post resurrectionem suam loquitur dicens: *Hæc sunt verba quæ locutus sum ad vos, cum adhuc essem vobiscum: quoniam necesse est impleri omnia quæ scripta sunt in lege Moysi, et prophetis et psalmis de me*. Et: *Tunc aperuit illis sensum, ut intelligerent Scripturas*, ut ex eis sumerent humorem vitalem, quem credentibus ministrarent, secundum quod Propheta illis promittit dicens: *Haurietis aquas in gaudio de fontibus Salvatoris*. Nam quod divina eloquia aquarum nomine significantur, multis in locis eadem Scriptura testatur: de quibus unum est: *Aqua profunda verba ex ore viri, et torrens redundans fons sapientiæ*.

Fructus autem et folia hujus ligni sunt, quæ cepit Jesus facere et docere: de quo quidam discipulorum loquebantur: *Qui fuit vir propheta potens in opere et sermone coram Deo et omni populo*.

Quod vero ait in tempore suo, Apostolus exposuit dicens: *Ubi venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum, factum ex muliere, factum sub lege, ut eos, qui sub lege erant, redimeret, ut adoptionem filiorum reciperemus: quæ sunt fructus ligni*.

Quodque subjungit: *et folium ejus non defluet*, verborum ejus immobitem significat firmitatem. Sic

ipse ait : *Cælum et terra transibunt , verba autem a mea non transibunt.*

De prosperitate autem factorum ejus et Pater per Isaiam promittit : *Verbum meum , quod egredietur de ore meo , non revertetur ad me vacuum : sed faciet quæcunque volui , et prosperabitur in his ad quæ misi illud.*

VERS. 4. — *Non sic impii , etc. Impii non sic , quemadmodum illi qui per imitationem in tantum ad similitudinem ligni vitæ proficiunt , ut videndo beatitudinem et æternitatem ejus , ipsi beati et æterni sint , juxta quod Deus per Isaiam prophetam promittit dicens : Secundum dies enim ligni erunt dies populi mei.*

Sed tanquam pulvis aridus et infecundus , ut pote affeni ab humore supra dictarum aquarum , projiciuntur a soliditate et stabilitate terræ in ventum præsentis , scilicet Ecclesiæ et futuræ , projectique existunt cibus serpentis , de quo scriptum est : Et serpenti pulvis panis ejus. Ventus autem ipse diabolus intelligitur , sicut scriptum est : Aquilo ventus durus. Nomine autem dexter vocatur , qui et spiritus dicitur fornicationis in propheta : et ab Apostolo nominatur spiritus , qui nunc operatur in filiis diffidentie.

VERS. 5. — *Ideo non resurgent , etc. Si aliqua hic differentia accipienda est inter impios et peccatores , impii intelligendi sunt , de quibus Dominus dicit : Qui non credit in Filium , jam judicatus est. Peccatores vero , quibus Judex dicitur est : Discedite a me , maledicti , in ignem æternum. Qui resurgent quidem in judicio , sed non in concilio justorum , sicut Dominus per Ezechielem prophetam quibusdam comminatur dicens : In concilio populi mei non erunt , et in scriptura domus Israel non scribentur , nec in terram Israel ingredientur.*

VERS. 6. — *Quoniam novit Dominus , etc. Novit , id est approbat , et laudans remunerat facta justorum : sicut per Salomonem dicitur se in judicio universali Ecclesiæ promittit dicens : Date ei de fructu manuum suarum , et laudent eam in portis opera ejus. In portis videlicet , in ingressu regni cælestis : quæ portæ sive januæ clauduntur fatuis virginibus , quæ inter istos remanebunt , quorum iter peribit. Nam et quod perit , Dominus ignorare se dicit , et quod Dominus nescit , perit : sicut et prædictis virginibus fatuis , et illis , qui dicturi sunt : Domine , Domine , nonne in nomine tuo prophetavimus ? etc. , ipse Judex responsurum se esse dicit . Amen dico vobis , nescio vos ; vel : nunquam novi vos.*

IN PSALMUM II.

VERS. 1. — *Quare fremuerunt gentes , et populi meditati sunt inania , etc. Interrogatio est arguendi. Corripit enim populos propheta. Cur fremuerunt contra Dominum Salvatorem , cum causas iracundiæ non haberent ? Inania autem dicit meditados , quia non impleverunt quod voluerunt ut Christus exstingueretur.*

VERS. 2. — *Astiterunt reges , etc. Hoc de persecutoribus Domini dicitur , qui et in Actibus apostolorum commemorantur. Astiterunt autem non præsentiam significat , sed voluntatem.*

VERS. 3. — *Dirumpamus vincula , etc. Quanquam possit et aliter , tamen aptius ex eorum persona accipitur , quos dixit inania meditados , ut hoc sit dirumpamus vincula eorum , demus operam ut nos non alligent , neque imponatur nobis Christiana religio. Eorum autem , vel Dei Patris et Christi ejus , vel Christi et apostolorum.*

VERS. 4. — *Qui habitat in cælis , etc. Repetita sententia est. Nam pro eo quod est , Qui habitat in cælis , subsequenter positum est : Dominus. Pro eo quod est , irridebit , subsequenter positum est , subsannabit. Nihil horum sapere oportet carnaliter , quasi aut buccis Deus irrideat , aut naso subsanne ; sed ea vis accipienda est , quam dat sanctis suis , ut futura cernentes , id est nomen Christi , et dominationem pervagaturam in posteros , et universas gentes obtenturam , illos inania meditados esse intelligant. Hæc enim vis , qua ista præscita sunt , irrisio Dei est , et subsannatio. Cælos autem animas sanctas accipimus , per quas utique præscientes quid futurum sit , deridebit Deus et subsannabit.*

VERS. 5. — *Tunc loquetur , etc. Iram et furorem Dei non perturbationem ejus oportet intelligi ; sed vim , qua justissime vindicat subjecta sibi ad ministerium universa creatura. Quanquam possit ira Dei recte intelligi etiam ipsa mentis obscuratio , quæ consequitur eos qui legem Dei transgrediuntur.*

VERS. 6. — *Ego autem constitutus , etc. Sion speculationem quidam interpretantur , quam Ecclesiam debemus accipere , ubi quotidie intentio erigitur speculandæ charitatis Dei. Quæ mons etiam dicitur propter eminentiam et firmitatem.*

VERS. 7. — *Dominus dixit ad me , etc. Potest ille dies in prophetia dictus videri , quo Jesus Christus secundum hominem natus est. Tamen quia hodie præsentiam significat , atque in æternitate nec præteritum quidquam quasi esse desierit , nec futurum , quasi nondum sit , potest etiam hodie sempiternam generationem virtutis et sapientiæ Dei , qui est unigenitus Filius , fide sincerissima et catholica intelligi.*

VERS. 8. — *Postula a me , etc. Ut scilicet gentes nomine Christiano copulentur , et ita a morte redimantur , ut possideantur a Deo.*

VERS. 9. — *Reges eos in virga , etc. In virga ferrea , in inflexibili justitia , conterens in eis cupiditates terrenas , et veteris hominis lutulenta negotia.*

VERS. 10. — *Et nunc , reges , etc. Et nunc , id est jam innovati : spirituales enim significantur , qui judicant terram : inferius enim nobis est quidquid judicamus : quidquid vero infra spiritalem hominem est , merito terra nominatur.*

VERS. 11. — *Servite Domino , etc. Optime subjectum est , exultate , ne ad miseriam valere videretur , quod dictum est , servite. Sed rursus ne idipsum ver-*

geret in effusionem temeritatis, additum est, cum **A** tremore, ut ad cautionem circumspectam valeret.

VERS. 12. — *Apprehendite disciplinam*, etc. Intelligere, et erudiri, hoc est *apprehendere disciplinam*. In eo autem, quod dicitur, *apprehendite*, satis significatur præsidium quoddam atque munimentum esse adversus omnia quæ obesse possent, nisi tanta cura apprehenderetur. *Perire vero de via justa* magna poena est, quæ ab his formidatur qui aliquid dulcedinis justitiæ perceperunt.

VERS. 13. — *Cum exarserit in brevi*, etc. Id est cum vindicta venerit, quæ impiis et peccatoribus præparatur, non solum eos non attinget qui *confidunt in Domino*, sed etiam ad beatitudinem illis proficiet, ubi est honorum omnium summa et cumulus. Quod autem positum est: *in brevi*, hoc significare arbitror, quia repentinum aliquid erit, cum hoc remotum et longe futurum peccatores existiment. **B**

IN PSALMUM III.

VERS. 1. — *Psalmus David, cum fugeret a facie filii sui Absalom.*

David, qui interpretatur *manu fortis* sive *desiderabilis*, significat Dominum nostrum Jesum Christum, cujus vox in hoc psalmo introducit loquentis de passione et resurrectione sua. *Absalom* autem significat Judam proditorem, sive populum persecutorem. Nam et Judas adhuc inter apostolos erat, quando Dominus dixit: *Non possunt filii sponsi jejunare, quandiu cum illis est sponsus*. Et de populo per Moysen dicit: *Filius primogenitus inter Israel*. Veritas ergo fugit mentem Judæ, vel persecutoris populi, cum eos illustrare non destitit. Vel sicut Evangelium narrat: *Hæc locutus est Jesus, et abiit, et abscondit se ab eis*. Quod autem *Absalom Patris pax* interpretatur, bene intelligitur pacem Christum exhibuisse traditori suo, quamvis ille tam sceleratæ cogitationis interno bello vastaretur: et populo persecutori tam placatus exstitit, ut pro illis Patrem exoraret dicens: *Pater, ignosce illis, non enim sciunt quid faciunt*. **C**

VERS. 2. — *Domine, quid multiplicati sunt*, etc. Tam scilicet *multiplicati sunt*, ut etiam de numero discipulorum non defuerit, qui numero accesserit persequentium.

VERS. 3. — *Multi dicunt*, etc. Manifestum est quod nisi desperarent resurrectionem, non utique occiderent. Ergo nec Judas eum tradidisset, nisi ex eorum esset numero qui Christum contemnerent dicentes: *Non est salus ipsi in Deo ejus*. **D**

VERS. 4. — *Tu autem, Domine, susceptor*, etc. *Gloriam* suam Dominum dicit etiam ille, quem sic suscepit Dei verbum, ut simul cum eo Deus fieret. *Caput* autem mentem ipsam humanam hic accipiendam puto, quæ ita adhæsit, et quodammodo coaluit excellenti supereminentiæ Verbi hominem suscipientis, ut in tanta passionis humilitate non deponeretur. Possunt hæc et ex persona Ecclesiæ accipi. Nam in illo homine et Ecclesia suscepta est a Verbo, quod caro factum est, et habitavit in nobis. Loquatur ergo

simul Ecclesia, et caput ejus inter procellas persecutionum constituta per universum orbem terrarum: *Domine, quid multiplicati sunt*, etc., exaltato capite suo, qui primogenitus a mortuis ascendit in cælum.

VERS. 5. — *Voce mea ad Dominum*, etc. Non corporis voce, quæ cum strepitu verberati aeris promittitur, sed voce cordis, quæ hominibus silet, Deo autem sicut clamor sonat, cum sola anima, nihil carnis nihilque carnalium intentionum in oratione attrahens, loquitur Domino, ubi solus audit. Clamor autem etiam iste dicitur propter vim ipsius intentionis.

De monte vero Patrem exaudisse dicit, id est, de justitia sua. Justum enim erat ut innocentem occisum, et cui retributa sunt mala pro bonis, resuscitaret a mortuis, et digna persequentibus retribuere: Legimus enim: *Justitia tua sicut montes Dei*. Sed et Ecclesia exauditur de ipso monte, quod etiam caput ejus est, de quo Propheta dicit: *Erit mons domus Domini præparatus in vertice montium*.

VERS. 6. — *Ego dormivi*, etc. Non inconvenienter animadverti potest *ego*, ad significandum quod sua voluntate mortem sustinuit secundum illud: *Propterea me Pater diligit, quoniam ego pono animam meam, et iterum sumam eam: nemo tollet eam a meipso*. Bene autem accipitur: *Ego dormivi et soporatus sum*: ego me passioni permisi, et mors consecuta est. Ecclesiæ quoque populo dicitur: *Surge qui dormis, et exsurge a mortuis, et contiget te Christus*, quoniam de peccatoribus assumptus est. *Non timebo millia*, etc. Non dormienti, non jacenti Deo dicitur, *exsurge*: sed moris divinarum Scripturarum est personæ Dei tribuere, quod in nobis facit, non quidem ubique, sed ubi congruenter dici potest: vel ut ipse loqui dicatur, quando ejus dono loquuntur quique nuntii veritatis.

VERS. 7. — *Quoniam tu percussisti omnes*, etc. *Contrita sunt*, id est in irritum perducta, verba peccatorum dilacerantium et maledicentium Filium Dei. Possunt et *dentes peccatorum* accipi principes peccatorum, quorum auctoritate quisque de societate recte viventium jam præciditur, et quasi incorporatur male viventibus.

VERS. 8. — *Domini est salus*, etc. Nemo ergo de se præsumat, quoniam Domini est salvos facere de morte peccati. Tu autem, Domine, benedic populum tuum de te salutem sperantem.

IN PSALMUM IV.

VERS. 2. — *Cum invocarem exaudivit me*, etc. *Deus justitiæ meæ*, a quo est justitia mea, ab angustiis tristitiæ in latitudinem gaudiorum me duxisti: *Tribulatio enim et angustia in omnem animam hominis operantis malum*. Qui autem dicit: *Gaudemus in tribulationibus, scientes quoniam tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio vero spem, spes autem non confundit; quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis*, non habet cordis angustias,

quamvis extrinsecus a persequentibus ingerantur. **A** foris quærenda est lætitia, sed intus, ubi signatum est lumen vultus Dei. Vox autem ista aut Domini. Jesu Christi est post resurrectionem suam: aut Ecclesiæ credentis, et sperantis in eo: *Miserere mei et exaudi*, etc. Pia mater sibi miserandum esse dicit, si pro filiis ejus audiatur oratio, quoniam quidquid membris tribuitur, toti corpori sine dubitatione præstatur.

VERS. 3. — *Filii hominum*, etc. Saltem usque in adventum Filii Dei vester error duraverit: quid ergo ultra *gravi corde* estis? quando habituri finem fallaciarum, si præsentiam veritatis non habetis? Cum enim sola veritas faciat beatos, ex qua vera sunt omnia, ut quid temporalium rerum amore detineamini, ut quid tanquam prima extrema sectamini, quod est vanitas et mendacium? Cupitis enim permanere vobiscum, quæ omnia transeunt tanquam umbra.

VERS. 4. — *Et scitote quoniam*, etc. Quem, nisi eum quem suscitavit ab inferis, et in cælo ad dexteram collocavit? Increpatur ergo genus humanum, ut ad eum se tandem ab hujus mundi amore convertant; et sicut gratulantur de illuminatione in hac vita, ita orandum sibi noverint pro requie post hanc vitam.

VERS. 5. — *Irascimini et nolite*, etc. Duobus modis intelligi potest. Aut: Etiamsi *irascimini, nolite peccare*, id est etiamsi surgit motus animi, qui jam propter pœnam peccati non est in potestate, saltem non ei consentiat ratio et mens, quæ intus regenerata est secundum Deum, ut mente serviamus legi Dei, si adhuc carne servimus legi peccati. Aut: Agite pœnitentiam, id est, *irascimini* vobis ipsis de præteritis peccatis, et ulterius peccare desinite.

Quodque sequitur: *quæ dicitis in cordibus vestris*, plena sententia est: quæ dicitis in cordibus vestris, dicite, id est nolite esse populus, de quo dictum est: *Labiis me honorant, cor autem eorum longe est a me. Cubicula autem ipsa sunt corda*, de quibus et Dominus monet, ut intus oremus clausis ostiis.

VERS. 6. — *Sacrificate sacrificium*, etc. Idem dicit in alio psalmo: *Sacrificium Deo spiritus contribulatus*. Quare non absurde hic accipitur ipsum esse *sacrificium justitiæ*, quod fit per pœnitentiam. Quid enim justius, quam ut suis quisque peccatis potius quam alienis irascatur, seque ipsum puniens mactet Deo? Vel certe *sacrificium justitiæ* est opera justa post pœnitentiam.

Multi autem sunt stulti, qui de ipsa futura vita, quæ nobis promittitur, dubitant, vel desperant, qui sæpe dicunt: *Quis novit si vera sunt, aut quis venit ab inferis, ut ista nuntiaret?*

VERS. 7. — *Signatum est super nos*, etc. Hoc lumen est totum hominis et verum bonum, quod non oculis sed mente conspicitur. *Signatum* autem dixit in nobis, tanquam denarius signatur regis imagine. Homo enim factus est ad similitudinem et imaginem Dei, quam peccando corrumpit. Bonum ergo ejus est verum atque æternum, si renascendo signetur. Non ergo

A foris quærenda est lætitia, sed intus, ubi signatum est lumen vultus Dei.

VERS. 8. — *A fructu frumenti*, etc. Non vacat, quod additum est *sui*; est enim et *frumentum et vinum et oleum* Dei. Isti autem dediti temporalibus voluptatibus semper exardescunt cupiditatibus, nec satiari possunt: et multiplices atque ærumnosa cogitatione distenti, simplex bonum videre non sinuntur. Vir ergo fidelis exsultat et dicit:

VERS. 9. — *In pace in idipsum*, etc. Recte enim speratur a talibus omnimoda mentis abalienatio a mortalibus rebus, et miseriarum sæculi hujus oblivio, quæ nomine obdormitionis et somni decenter et prophetice significatur, ubi summa pax nullo tumultu interpolari potest. Sed hoc post hanc vitam sperandum est. Quapropter congruenter ultimum adnectit, et dicit:

VERS. 10. — *Quoniam tu, Domine, singulariter*, etc. Bene ait, *singulariter*: potest enim referri adversus illos multos, qui multiplicati a fructu frumenti, vini, et olei sui, dicunt: *Quis ostendit nobis bona?* Perit enim hæc multiplicitas, et *singulariter* tenetur in sanctis, de quibus dicitur: *Multitudinis autem creditum erat anima et cor unum.*

IN PSALMUM V.

VERS. 1. — *In finem pro ea quæ veritatem consequitur, Psalmus David*. Intelligitur Ecclesia, quæ accipit hæreditatem in vitam æternam per Dominum nostrum Jesum Christum, ut possideat ipsum Deum, cui adhærens beata sit, secundum illud: *Dominus pars hæreditatis meæ*. Quapropter vox Ecclesiæ est vocatæ ad hæreditatem, et ut ipsa fiat hæreditas Dei.

VERS. 2. — *Verba mea auribus percipe*, etc. Bene ostendit quis iste sit *clamor*: quando quidem vox corporis auditur, spiritualis autem intelligitur.

VERS. 3. — *Intende voci*, etc. Regem Filium solent appellare Scripturæ. Secundum illud ergo quod dictum est: *Per me itur ad Patrem*, certe primo *rex meus*, et deinde *Deus meus*.

VERS. 4, 5. — *Quoniam ad te orabo, Domine*, etc. *Mane astabo*, etc. Non ille es, inquit, qui possit videri ab eis, quorum ab oculis nox peccatorum nondum recessit. Peracta erroris mei nocte, et discedentibus tenebris, quas mihi peccatis meis feci, *exaudies vocem meam*.

Astabo autem, quid est nisi: non jacebo? *Jacere* vero est in terra quiescere, quod est a terrenis voluptatibus beatitudinem quærere. Non est ergo in hærendum terrenis, si volumus Deum videre, qui mundo corde conspicitur.

VERS. 6. — *Neque habitabit*, etc. Id est non sic videbunt, ut hæreant, quia mens eorum reverberatur luce veritatis propter tenebras peccatorum, quarum consuetudine fulgorem rectæ intelligentiæ suscinere non possunt.

VERS. 7. — *Odisti omnes qui operantur*, etc. Nlos odit, quos in se manere non sinit: non autem ma-

nent, qui eum sustinere non valent. *Mendacium* vero est veritati contrarium. Sed ne quis putet aliquam substantiam vel naturam veritati esse contrariam, intelligat, ad id quod non est, pertinere mendacium, non ad id quod est. Si enim hoc dicitur, quod est, verum dicitur: si autem hoc dicitur, quod non est, mendacium. Ideo incipit: *Perdes eos, qui loquuntur mendacium*, quia recedentes ab eo quod est, ad id quod non est declinant.

Virum sanguinum et dolosum, etc. *Virum sanguinum* operantem iniquitatem, *dolosum* autem diligentem mendacium intellige. Solent vero *abominati* dici exhæredati. Hic autem psalmus pro ea est quæ hæreditatem consequitur, quæ subjicit exultationem spei suæ dicens:

VERS. 8. — *Introibo in domum*, etc. *Introibo in domum tuam*: tanquam lapis, credo, in ædificium dictum est. Quid enim aliud domus Dei, quam templum Dei est, de quo dictum est: *Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos*. Cujus ædificii lapis angularis est ille quem suscepit coæterna Patri virtus, et sapientia Dei.

Considerandum vero est quod non dixit: *in templo*, sed: *ad templum*: templum enim sanctum corpus Domini est Salvatoris, quod jure adorat Ecclesiâ: de quo ipse dixit: *Solvite templum hoc*. Addit vero: *in timore tuo*, quod magnum est præsidium procedentibus ad salutem.

VERS. 9. — *Domine, deduc me*, etc. Nihil manifestius, quam id tempus eum commendare, quo proficit: hoc est enim iter, quod non terrarum locis peragitur, sed affectibus animorum. *In conspectu tuo*, inquit, *viam meam*, secundum quod et in oratione Dominica dicitur: *Sanctificetur nomen tuum*; non quo nobis orantibus sanctificetur, quod per se sanctum est; sed quo petamus, ut quod per naturam sui sanctum est, sanctificetur et in nobis. Ergo et nunc Propheta postulat ut via Dei, quæ per se recta est, etiam sibi recta fiat.

VERS. 10. — *Quoniam non est in ore*, etc. Quomodo potest esse in ore eorum veritas, quorum cor fallitur de peccato, et pœna peccati?

VERS. 11. — *Sepulcrum*, etc. Adulatores et hæretici *sepulcra potentia* dicuntur, quia cum ipsi sint mortui vitam non habendo veritatis, mortuos in se recipiunt, quos verbis mendacibus necant. Quod autem ait: *Judica illos, Deus*, non optat ut eveniat, sed cernit quid venturum sit.

Decidant, etc. *Decidant* accusantibus se cogitationibus suis, conscientia sua: et quia multum sunt impii, multum longe eos expelle ab illa hæreditate, quæ intelligendo et videndo Deo possidetur.

VERS. 12. — *Et lætentur*, etc. Ipse ergo erit æterna exultatio, ceu templum Dei fiunt justii.

Et gloriabuntur, etc. Hæc est benedictio: gloriari in Deo et habitari a Deo.

VERS. 13. — *Domine, ut scuto bonæ voluntatis*, etc. Bona voluntas Dei præcedit nostram voluntatem, ut peccatores vocet in pœnitentiam. Et ipsa sunt arma,

quibus expugnatur inimicus, contra quem dicitur: *Quis accusabit adversus electos Dei?* Et iterum: *Si enim cum adhuc inimici essemus, Christus pro nobis mortuus est, multo magis reconciliati salvi erimus ab ira per ipsum*. Hoc invictissimum scutum, quo pellitur inimicus, desperationem salutis suggerens multitudine tribulationum et tentationum.

IN PSALMUM VI.

VERS. 1. — *In finem in carminibus pro octava psalmus David*. Potest dies judicii octavus intelligi, quod jam post finem hujus sæculi accepta æterna vita. Tunc non erunt animæ justorum obnoxie temporibus. Et quoniam omnia tempora septem dierum justorum repetitione volvuntur, octavus forte ille dictus est, qui varietatem istam non habebit, qui meritis tribuens quod debetur, ad vitam æternam sanctos transfert, impios vero damnat in æternum. Quam damnationem metuens orat Ecclesia, dicens:

VERS. 2. — *Domine, ne in furore tuo*, etc. In die judicii *arguantur*, id est accusantur omnes, qui non habent fundamentum, quod est Christus. *Corripiuntur* autem, id est purgantur, qui huic fundamento superædificant ligna, fenum, stipulam, et tamen salvi erunt quasi per ignem. Iste autem orat, ut in ira Domini nec damnetur, nec emendetur, sed ita hic perfecte sanetur, ut non solum mortem non timeat, sed nec urentis, aut secantis medici manus sustineat. Sequitur itaque et dicit:

VERS. 3. — *Miserere mei, Deus*, etc. Id est firmamentum animæ vel fortitudo: hoc enim *ossa* significant. Quapropter ad expositionem pertinet quod subditur:

VERS. 4. — *Et anima mea*, etc. Quis non intelligat animam luctantem cum morbis suis, diu autem dilatam a medico, ut ei persuaderetur in quæ mala peccando se præcipitaverit? Quod enim facile sanatur, non multum cavetur. Ex difficultate autem sanationis erit diligentior custodia receptæ sanitatis.

VERS. 5. — *Convertere, Domine*, etc. Convertens se orat, ut ad eum convertatur et Deus, sicut dictum est: *Convertimini ad me, et convertar ad vos, dicit Dominus*.

VERS. 6. — *Quoniam non est*, etc. Intelligit nunc esse tempus conversionis, quia, cum ista vita transierit, non restat nisi retributio meritorum. Potest etiam illud intelligi, ut *mortem* vocet peccatum, quod contempta lege Dei committitur. In qua morte, hoc est, esse immemorem Dei, legem et præcepta contemnere, ut *infernum* dixerit cæcitatem animi, quæ peccantem, id est morientem excipit, et involvit. Ab ista morte et ab isto inferno tutam se præberi anima deprecatur, dum molitur conversionem ad Dominum, et sentit difficultates. Quapropter contextit dicens:

VERS. 7. — *Laboravi*, etc. *Lectus* est hoc in loco appellatus, ubi requiescit animus æger et infirmus, id est in voluptate corporis et omni delectatione seculari, quem *lacrymis lavat*, qui se ab illo conatur

extrahere, et tanquam dies et noctes alterno affectu cogitur pati : ut, cum dicit : *mente servio legi Dei*, tanquam diem sentiat : rursus cum dicit : *carne autem legi peccati*, inclinetur in noctem, donec omnis nox transeat, et veniat unus dies, de quo dicitur : *mane adstabo tibi*. Hoc autem accipimus *stratum*, quod et lectum : quanquam *rigabo* amplius sit aliquid quam *lavabo* : quoniam potest aliquid in superficie lavari, rigatio vero ad interiora pertinet, quod significat fletum usque ad cordis intima.

VERS. 8. — *Turbatus est*, etc. Propter iram Domini *oculum* cordis sui proficitur esse *turbatum*. Quid enim formidolosius quam illum irasci, qui, si non miseretur, exstinguit? Quodque subjungit, *invetravi inter omnes inimicos meos*, invenit se omnibus vitiiis esse vallatum, quæ quoniam veteris vitæ sunt, et veteris hominis, quo exuendi sumus ut induamur novo, recte dictum est : *invetravi*. In omnibus autem *inimicis meis*, vel inter ipsa vitia dicit, vel inter homines, qui nolunt ad Deum converti. Nam et hi etiamsi nesciunt, etiamsi parcunt, tamen intentione contraria inimici sunt eis qui se ad Deum convertunt. Verum quia inane non potest esse, quod tam vehementer rogatur, qui fons est omnium misericordiarum, verissimeque dictum est : *prope est Dominus obtritis corde*, post tantas difficultates exauditam se anima pia significans (quam licet etiam Ecclesiam intelligere), vide quid adjungit :

VERS. 9. — *Discedite a me*, etc. Vel in prophetia dictum est : *Discessuri enim sunt*, id est separabuntur a justis impij, cum judicii dies venerit : vel nunc, quia etiamsi pariter atque iisdem conventiculis continentur; tamen in area nuda jam grana separantur a paleis, quanquam inter paleas lateant.

Exaudivit Dominus, etc. Crebra ejusdem sententiæ repetitio non quasi narrantis necessitatem, sed affectum exultantis ostendit.

VERS. 10. — *Erubescant*, etc. Hoc illo die implebitur, cum manifestata fuerint justorum præmia, et supplicia peccatorum. Nam usque adeo non erubescunt impij, ut nobis insultare non desinant.

Quanquam et illud hic accipi potest, ut jam, quia gementem et tam sæpe diuque fletem Deus exaudivit, intelligatur liberata a peccatis orare etiam pro inimicis, ut de peccatis suis agant pœnitentiam (quod sine confusione et conturbatione fieri non potest) et convertantur ad Dominum, erubescantque se in prioribus tenebris peccatorum gloriosos. Quod autem addit : *valde velociter*, aut ad optantis affectum, aut ad Christi potentiam referendum est, qui gentes, quæ pro idolis suis persequebantur Ecclesiam, ad Evangelii fidem tanta temporum celeritate convertit.

IN PSALMUM VII.

Chusi interpretatur Æthiops, significat diabolum, vel Judam proditorem, seu populum Judæorum, qui post acceptam beatitudinem ad peccatorum nigredinem sunt conversi. Qui etiam *filius Jemini*, hoc est : filius dextere scribitur ; qui licet vitio suo cecide-

runt, tamen in natura sua boni a Deo creati sunt : hi enim adversus Christum et Ecclesiam in persecutione pari consensu conspiraverunt.

VERS. 1, 2. — *Domine Deus meus, in te speravi*, etc. *Ne quando rapiat*, etc. Dicit Apostolus : *Adversarius vester diabolus tanquam leo rugiens circumi, quærens quem devoret*. Itaque cum diceret per pluralem numerum : *salvum me fac ex omnibus persecuentibus me*, singularem postea intulit diceas : *ne quando rapiat ut leo animam meam*. Non enim ait : *ne quando rapiant* ; tanquam cui non resistat jam perfecto nisi invidus diabolus, superato omni bello atque adversitate vitiorum. Quod autem subjungit : *dum non est qui redimat*, ita intelligendum, ne ille rapiat, dum tu non redimis neque salvum facis.

VERS. 4. — *Domine Deus meus*, etc. Quod dicit : *si feci istud*, inferius quid sit exponit, cum ait : *si est iniquitas in manibus meis*.

VERS. 5. — *Si reddidi*, etc. Non ait : *si reddidi facientibus*, sed *retribuentibus mihi mala*. Qui enim retribuit, jam aliquid acceperat. Majoris autem patientiæ est nec ei mala rependere, qui acceptis beneficiis reddidit mala pro nobis, quam si nullo accepto beneficio nocere voluisset. Et bene addidit : *decidam merito ab inimicis meis inanis*. Inaniter enim se jactat, qui cum ipse homo sit, cupit se de homine vindicare : et cum superare hominem palam quærit, occulte a diabolo superatur, *inanis effectus* vana et superba lætitia, quod quasi vinci non potuit. Intelligens ergo ista, ubi major fiat victoria, iram potius quam hominem vincit.

VERS. 6. — *Persequatur inimicus*, etc. *Inimicum* nominat, quem superius *leonem* appellavit : ipse enim animam persequitur, et si deceperit, comprehendit, vitamque ejus conculcando *terram* facit, cibum videlicet suum. Non enim tantum leo, sed etiam serpens appellatus est, cui dictum est : *terram manducabis*. Gloriam quoque ejus *in pulverem deduct*, quem projicit ventus a facie terræ, quod est vana et inepta jactantia tanquam vento elatus pulveris globus.

VERS. 7. — *Exsurge, Domine*, etc. Non adversus homines hæc precatur, sed adversus diabolum et angelos ejus, quorum possessio peccatores atque impij homines sunt, quibus pœna est, cum auferitur ab eis ista possessio, in qua dominari desiderant. Hanc pœnam dicit *iram* Dei adversus diabolum, ut desinat possidere quos possidet. Quam possessionem dixit *fines*, ubi vult Deum *exaltari* potius, id est honorari et glorificari, quam diabolum, dum impij justificantur et migrant in templum Dei.

Exsurge, Domine Deus meus, etc. Quia humilitatem præcepisti, humilis appare, et tu prior imple quod præcepisti, ut exemplo tuo vincentes superbiam non possideantur a diabolo.

Synagoga autem *populorum*, id est credentium per ejus humilitatem multitudo, ita eum *circumdedit*, ut verissime diceretur : *Cæcitas ex parte contigit in Israel, donec plenitudo gentium intraret*.

VERS. 8. — *Et propter hanc, etc.* Id est propter hanc congregationem regredere in altum, quod resurgendo et in cœlum ascendendo fecisse intelligitur. Et bene proseguitur :

VERS. 9. — *Dominus judicat populos, etc.* Quia inde venturus est judicare vivos et mortuos. Quapropter hæc anima, quæ perfecte orat, vide quemadmodum non timeat iudicii diem, et vere desiderio dicat in oratione :

Judica me, Domine, etc. Illa est vera innocentia, quæ nec inimico nocet. Itaque bene iudicari se postulat secundum innocentiam suam, qui vere dicere potuit : *si reddidi retribuentibus mihi mala.* Quod autem addidit : *super me, demonstrat idipsum, quod anima justa est : Et inquam, si lucerna ardens et lucens diceret : Judica me secundum flammam, quæ super me est : id est non quæ sum ego, sed qua fulgeo accensa de te.*

VERS. 10. — *Consummetur nequitia, etc.* Consummetur, inquit, perficiatur, id est perveniat ad summam nequitiam, ut possit istud jam venire iudicium. Sed quoniam non solum dictum est sordibus : *sordescat adhuc ; sed etiam : justus justior fiat,* adnectit et dicit : *diriges justum, scrutans corda et renes Deus.* Quomodo ergo dirigitur juste in tanta confusione simulationis, nisi dum scrutatur corda et renes Deus, videns omnium cogitationes, quæ nomine cordis significatæ sunt, et delectationes, quæ nomine renium intelliguntur ? *Scrutans ergo cor nostrum, et prospiciens, non nos acquiescere carni et sanguini, sed delectari in Domino, dirigit justum in ipsa conscientia coram se, ubi nullus hominum videt, sed solus ille, qui prospicit, quid quisque cogitet, et quid quemque delectet.*

VERS. 11. — *Justam adjutorium, etc.* *Justum auxilium* est, quod jam justo tribuitur. Si enim medicinam exhibet, quæ sanamur infirmi, quanto magis eam, qua custodiamur sani : *quoniam, si cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est, quanto magis nunc justificati salvi erimus ab ira per ipsum.* Ita fit, ut scrutans corda et renes Deus, et prospiciens in corde rectas cogitationes, in renibus nullas inferiores delectationes, *justum auxilium* præbeat rectis corde, ubi mundis cogitationibus superne delectationes sociantur.

VERS. 12. — *Deus iudex justus, etc.* *Justus, qui reddit unicuique secundum opera sua : fortis, qui etiam persecutores impios, cum sit potentissimus, pro nostra salute toleravit : patiens, qui ipsos, qui persecuti sunt, non statim post resurrectionem ad supplicium rapuit, sed sustinuit, ut se aliquando ad salutem ab illa impietate converterent. Non irascitur per singulos dies, quia adhuc sustinet servans ultimo iudicio ultimam pœnam.*

VERS. 13, 14. — *Nisi conversi, etc.* *Et in eo paravit, etc.* Secundo adventu veniens judicare vivos et mortuos *Judex justus* in manifesto splendore claritatis suæ iustis suis lumen et terrores impiis coruscabit. *Arcum* autem Scripturas sanctas appellat, ubi

fortitudine Novi Testamenti, quasi nervo quodam duritia Veteris flexa et edomita est. Hinc tanquam sagittæ emittuntur apostoli, vel divina præconia jactantur. Quas sagittas *ardentibus effecit*, quibus percussi, divino amore flagrarent. *Vasa vero mortis vel hæretici* intelliguntur, qui ex eodem arcu, id est ex eisdem scripturis in animas non charitate inflammandas, sed venenis perimendas insiliunt : quod non contingit, nisi pro meritis : et ob hoc divinæ Providentiæ etiam ista dispositio tribuenda est. *Vel iidem apostoli, quia aliis sunt odor vitæ in vitam, aliis odor mortis in mortem.*

VERS. 15. — *Ecce parturivit, etc.* Unusquisque iniquus *concepit dolorem*, dum quid concupiscit illicitum : *parturit injustitiam*, cum desiderando meditatur : *parit iniquitatem ; quia peccatum, cum consummatum fuerit, generat mortem.*

VERS. 16. — *Lacum aperuit, etc.* Hoc est, quod in alio Psalmo dicitur : *in operibus manuum suarum comprehensus est peccator.*

VERS. 17. — *Convertetur dolor, etc.* Recte erit iniquitas ejus super ipsum, cum se iniquitati suæ sponte subdiderit : sicut et in alio Psalmo dicitur : *iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum ; sicut onus grave, gravatæ sunt super me.*

VERS. 18. — *Confitebor Domino, etc.* Non est ista confessio peccatorum, sed justitiæ Dei, ita loquimur : *Verus justus es, Domine, quando et justos sic protegis, ut per te ipsum eos illumines : et peccatores sic ordinas, ut non tua, sed sua malitia puniantur.*

Potest etiam iste psalmus in persona Dominici hominis intelligi, si modo ea quæ ibi humiliter dicta sunt, ad nostram infirmitatem referantur, quam ille gestabat.

IN PSALMUM VIII.

Torcularia possumus accipere Ecclesias, eadem ratione qua et aream intelligimus Ecclesiam : quia sive in area sive in torculari nihil aliud agitur, nisi ut fructus ab inquinamentis purgentur, quæ necessaria erant, et ut nascerentur, et ut crescerent, atque ad maturitatem vel messis, vel vindemiæ pervenirent, sicut nunc agitur, ut non loco, sed affectu interim separentur boni a malis : quamvis simul in Ecclesiis, quantum attinet ad corporalem præsentiam, conversentur. Aliud autem erit tempus, quo vel frumenta in horrea, vel vana in cellas segregentur.

Solent accipi *torcularia* etiam martyria, tanquam afflictione persecutionum calcatis eis qui Christi nomen confessi sunt, ut mortalia eorum tanquam vinacea in terra remanserint : animæ autem in requiem cœlestis habitationis emanaverint. Verbum quoque divinam potest uva intelligi, cum enuntiationis necessitate usurpat vocis sonum, quo in aures perveniatur audientium. Eodem sono vocis tanquam vinacea intellectus tanquam vinum includitur : et sic uva ista in aures venit, quasi in calcatorio torcularium. Ibi autem discernitur, ut sonus usque ad aures valeat, intellectus autem memoria eorum,

qui audiunt, velut quodam loco accipiatur, inde transeat in morum disciplinam et habitum mentis, tanquam de lacu in cellas, in quibus, si negligentia non acuerit, vetustate firmabitur. Acuit namque in Judæis et hoc aceto Dominum potaverunt.

VERS. 2. — *Domine, Dominus noster*, etc. Ac si aperte dicat: *Domine, qui es Dominus noster*, quam te admirantur omnes qui incolunt terram, quoniam tua magnificentia de terrena humilitate super cœlos elevata est! Hinc enim apparuit quia descenderis, eum a quibusdam visus es, et a cæteris creditum, quod ascenderis.

VERS. 3. — *Ex ore infantium*, etc. Possunt accipi *infantes atque lactentes* hi quibus dicit Apostolus: *Tanquam parvulis in Christo, lac vobis potum dedi, non escam*. Quod significabant illi, qui Dominum præcedebant laudantes, in quo ipse Dominus hoc testimonio usus est. *Inimicos* autem huic dispensationi, quæ facta est per Christum Jesum, et hunc crucifixum, generaliter accipere debemus omnes, qui vetant cedere incognita, et certam scientiam pollicentur, sicut faciunt hæretici universi et illi qui in superstitione gentilium philosophi nominantur. Diabolus vero acerrimus inimicus potest et *ultor* intelligi; ipsi enim peccantes traduntur in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die Domini. Sed et omnes qui divina gratia de ejus faucibus erepti non fuerint, in æternum possidet.

VERS. 4. — *Quoniam videbo cœlos*, etc. *Videbo*, inquit, *cœlos opera digitorum tuorum*: id est cernam et intelligam Scripturas, quas operante sancto Spiritu, qui digitus Dei dicitur, per ministros tuos conscripsisti.

Sic ergo destruitur inimicus, cum intelliguntur Scripturæ prædicatæ usque ad infantium tarditatem. *Luna* vero et *stellæ* in cœlis sunt fundatæ: quia et universalis Ecclesia, in cujus sæpe significatione luna ponitur, et particulatim per loca singulæ Ecclesiæ, quas nomine *stellarum* insinuat, arbitror, in eisdem scripturis collocatæ sunt, quas cœlorum vocabulo positas credimus.

VERS. 5. — *Quid est homo*, etc. Quid inter *homines et filium hominis* distet quæri potest. Si enim nihil distaret, non ita poneretur: *aut filius hominis*, per disjunctionem. Omnis namque filius hominis homo, quamvis non omnis homo Filius hominis possit intelligi. Adam quippe homo, sed non filius hominis. Christus autem et homo et Filius hominis. *Homo* itaque dicitur, qui portat imaginem terreni hominis. Hujus *memor* est Deus tanquam absentis. *Filium autem hominis*, qui portat imaginem cœlestis, *visitat* tanquam præsentem: et hoc in susceptione humanitatis Deus verbum. Unde sequitur:

VERS. 6. — *Minuisti eum*, etc. Minoratum enim eum paulo minus ab angelis per humilitatem carnalis generationis atque passionis audivimus et credimus. Quod magnificentius in Hebraico legitur: *Minus eum paulo minus a Deo*: ubi et æqualis Patri secun-

dum divinitatem evidenter ostenditur, et minor Patre futurus secundum humanitatem declaratur.

VERS. 7. — *Omnia subjecisti*, etc. Nihil excipit, cum dicit *omnia*. Et ne aliter liceret intelligi, sic Apostolus credi jubet, cum dicit: *Excepto eo qui ei subjecit omnia*. Nec tamen quasi aliquid magnum videtur adjungere, cum dicit: *Oves et boves*, etc., nisi *oves et boves* intelligamus animas sanctas, vel innocentiae fructum dantes, vel etiam operantes, ut terra fructificet, id est, ut terreni homines ad spiritalem ubertatem regenerentur. Has ergo animas sanctas non hominum tantum, sed etiam angelorum oportet accipi ex eo quod Dominus dicit reliquisse se *nonaginta novem oves in montibus*, id est in sublimioribus locis, et descendisse propter unam. Nam de *bubus* facilis expeditio est, quoniam ipsi homines non ob aliud *boves* dicti sunt, nisi quod evangelizando verbum Dei angelos imitarentur. *Pecora autem campi* congruentissime accipiuntur homines in carnis voluptatibus gaudentes, ubi nihil arduum, nihil laboriosum ascendunt. *Campus* est enim lata via, quæ ducit ad interitum.

VERS. 8. — *Volucres cœli*, etc. Vide nunc etiam *volucres cœli* superbos, de quibus dicitur: *posuerunt in cælum os suum*: vide quam in altum vento portentur, qui dicunt: *Linguam nostram magnificabimus, labia nostra a nobis sunt, quis noster Dominus est?* Intuere etiam *pisces maris curiosos, qui perambulant semitas maris*, id est, inquirunt in profundo hujus sæculi temporalia, quæ tanquam semitæ in mari vilesunt et intereunt. *Perambulant* autem dixit, ostendens pertinacissimum studium inania et præterfluentia requirementum.

VERS. 10. — *Domine, Dominus noster*, etc. Decenter post textum sermonis ad caput reditur, quo tritas idem sermo referendus est.

IN PSALMUM IX.

De occultis filii quæri potest. Sed quia non addidit cujus, ipsum unigenitum Dei Filium oportet intelligi. Nam et ipse Dominus, cum sine additamento ponit Filium, se ipsum Unigenitum vult intelligi, sicut illud ubi ait: *Si vos Filius liberaverit, vere liberi eritis*. Quæ sunt autem *occulta filii*, ex Hebræo translata editio manifeste ostendit, quæ dicit: *Victori super morte filii*. Quocirca in hoc psalmo observanda sunt *occulta filii*, id est humilis ejus adventus, quo profuit gentibus cum cæcitate Judæorum, et pœna, quæ nunc *occulte* agitur, nondum damnatione peccantium, sed aut exercitatione conversorum, aut admonitione ut convertantur, aut cæcitate, ut damnationi præparentur, qui converti noluerint. Nam et illud, quod titulo inscribitur: *in finem pro occultis filii*, et supra dicta ex Hebræo translatio ponit, *victori pro morte filii*, decentissime his congruit procul dubio, quibus quippe auctor est Christus, qui dixit: *Confidite, ego vici mundum*, cum de morte pariter et inferno triumphavit. Ipse et *finis*, hoc est complementum legis, sicut ait: *Non veni solvere legem, sed adim.*

perere. Siquidem et victoriam feret de mundo, finis A mortuos iudicandos, paravit in occulto iudicio *sedem* est futurorum honorum.

VERS. 2. — *Confitebor tibi, Domine, etc.* Non in toto corde confitetur Deo, qui de providentia ejus in aliquo dubitat. Narrat autem omnia mirabilia Dei, quia non solum in corporibus palam, sed et in animis invisibiliter quidem, sed longe sublimius et excellentius fieri videt.

VERS. 3. — *Lætabor et exultabo, etc.* Non in hoc sæculo, ubi lethifera lætitia est, non in ambitionibus mundi, ubi peccata amara suavia sunt, sed in te, ubi securum gaudium semper sumit augmentum.

Narrabo autem omnia mirabilia tua, potest præcipue intelligi ex persona Christi, qui discipulis ait: *Omnia quæcunq̄e audivi a Patre meo nota feci vobis: siquidem jam incipit apparere persona Domini in hoc B* psalmo loquentis. Nam sequitur:

VERS. 4. — *In convertendo, etc.* Hujus enim inimicus retrorsum conversus est, quando ei dictum est: *Redi retro, Satanas.* Tunc enim, qui tentando se præponere cupiebat, retro factus est, in eum nihil valendo. Hominum quoque nullus eum præcedit, et retro esse facit, nisi qui deponens imaginem terreni hominis portaverit imaginem cœlestis, ea scilicet, *quæ retro sunt obliviscens, et se ad ea quæ ante sunt extendens.* Nam quod dictum est: *Inimicum meum, generaliter accipere non erit absurdum, sicut Hebraica docet editio, quæ postquam dixit: Canam nomini tuo, Altissime, statim infert: Cum ceciderint inimici mei retrorsum, et corruerint, et perierint a facie tua. Quare?*

VERS. 5. — *Quoniam fecisti iudicium, etc.* Id est iudicium illud, in quo iudicari visus sum, *meum* fecisti, et *causam* illam, in qua me justum et innocentem homines damnaverunt, *meam* fecisti. Hæc enim ei militaverunt ad nostram liberationem: sicut nautæ dicunt ventum suum, quo utuntur ad bene navigandum.

VERS. 6. — *Increpasti gentes, etc.* Convenientius hoc Domino Jesu Christo dici, quam ipsum dicere accipimus. Quis enim alius increpavit gentes, et perivit impius, nisi qui posteaquam ascendit in cœlum, misit Spiritum sanctum, quo completi apostoli cum fiducia prædicarent verbum Dei, et peccata hominum libere arguerent? Qua increpatione perivit impius, quia justificatus est. *Deletumque est nomen* impiorum. Non enim appellantur impii, qui Domino vero credunt. D

VERS. 7. — *Inimici defecerunt, etc.* Cujus inimici, nisi diaboli *frameæ defecerunt*, quæ intelliguntur diversæ opiniones erroris, quibus ille tanquam gladiis animas perimit? *In finem* vero, hoc est in Christo, qui *civitates ejus destruxit*, cum exclusit inde principem, de quo dictum est: *Princeps hujus sæculi missus est foras.*

Periit memoria, etc. Sive, quia fit strepitus, cum impietas evertitur, sive etiam ipso strepitu per-eunte, in quo tumultuatur impietas.

VERS. 8. — *Paravit in iudicio thronum, etc.* Quia etiam palam manifesteque venturus est ad vivos et

mortuos iudicandos, paravit in occulto iudicio *sedem* suam.

VERS. 9. — *Et ipse item palam iudicabit orbem terræ in æquitate.* Id est meritis digna restituens.

VERS. 10. — *Et factus est Dominus refugium pauperi, etc.* Quid sit *adjutor in opportunitatibus*, exposuit cum addidit: *in tribulatione.* Non enim convertitur anima ad Dominum, nisi cum ab hoc sæculo avertitur. Nec opportunus ab hoc sæculo avertitur, nisi nugatoriis ejus, et noxiis, et perniciosis voluptatibus labores doloresque misceantur.

VERS. 11. — *Et sperent in te, etc.* Quærentem quippe animam, ubi figat spem, cum ab hoc mundo evellitur, opportune excipit *cognitio nominis Dei*: nam nomen ipsum Dei usquequaque divulgatum est, sed *cognitio nominis* est, cum ille cognoscitur, cujus nomen est.

VERS. 12. — *Psallite Domino, etc.* His dicitur, quos non derelinquit quærentes se Dominus. Ipse *habitat in Sion*, quæ interpretatur *speculatio*, et gestat imaginem Ecclesiæ, quæ nunc est, et cui dictum est: *Templum Domini sanctum est, quod estis vos.*

VERS. 13. — *Quoniam requirens, etc.* Quasi responderetur ab his qui missi sunt evangelizare inter gentes studia Dei, et diceretur: *Domine, quis credit auditui nostro? Et: Propter te mortificamur tota die.* Aut, quasi aliquis imperitor et minoris fidei quæreret dicens: quomodo annuntiabitur, cum infidelitas gentium sævitur sit? convenienter sequitur dicens: non sine magno fructu æternitatis morituros in persecutione Christianos, *quoniam requirens sanguinem eorum recordatus est.* C

VERS. 14. — *Miserere mei, Domine, etc.* Unus interpellat pro sanctis, qui primus pro nobis pauper factus est cum esset dives, cum supra plurali numero diceret: *Non est oblitus clamorem pauperum.* Et ipse dicit:

VERS. 15. — *Qui exaltas me, etc.* *Exaltatur* enim in illo quisque nostrum in membris ejus ab omnibus pravis cupiditatibus, quæ sunt *portæ mortis*, quia per illas itur in mortem. Sunt autem *portæ filiæ Sion* omnia optima studia, per quas venit ad visionem pacis. In sancta Ecclesia *portæ* sunt etiam *filiæ Sion* sacramenta et initia fidei.

VERS. 16. — *Exultabo in salutari tuo, etc.* *Exultabo*, id est cum beatitudine continebor a *salutari tuo*, quod est Dominus noster Jesus Christus, virtus et sapientia Dei. Deinde animadvertendum quemadmodum servetur pœna peccatori de operibus suis.

In laqueo isto, etc. *Laqueus* absconditus est dolosa cogitatio: *pes* animæ recte intelligitur amor, qui cum pravus est, vocatur cupiditas, aut libido: cum autem rectus, dilectio vel charitas. In fraudulento ergo consilio *comprehensus est pes eorum*, cum amore pervenit per fraudem ad vanam lætitiā.

VERS. 17. — *Cognoscetur Dominus, etc.* Hæc sunt *judicia Dei*, cum reddit unicuique secundum opus suum.

VERS. 18. — *Convertantur peccatores, etc.* Id est

dentur in manus suas, cum eis parcitur, et illaqueentur delectatione mortifera.

VERS. 19. — *Quoniam non in finem oblivio*, etc. *Pauperes* dicuntur, qui nunc videntur, quasi in oblivione esse : cum mali florent, et illi tribulantur. Sed *patientia* eorum, qua nunc portant malos, *non peribit*, sed remunerabitur in finem.

VERS. 20. — *Exsurge, Domine, non confortetur*, etc. Imploratur futurum iudicium : quodque dicit : *in conspectu tuo*, significat, in occulto coram Deo, paucis sanctis et iustis intelligentibus.

VERS. 21. — *Constituē, Domine*, etc. Videtur Antichristum significare, de quo Apostolus dicit : *Cum revelabitur homo peccati*, ut qui nolunt liberari a Filio Dei, et pertinere ad Filium hominis, et esse filii hominum, id est novi homines, serviant homini, id est veteri homini peccatori, *quoniam homines sunt*. Et quia ille ad tantum culmen inanis gloriæ venturus creditur, et tanta ei licebit facere in omnes homines et in sanctos Dei, ut tunc vere nonnulli infirmi arbitrentur Deum res humanas negligere : subjicit tanquam voce gementium et querentium cur iudicium differatur.

VERS. 22. — *Utquid, Domine, recessisti*, etc. Id est opportuna despicias, et facis tribulationes ad inflammandos animos desiderio adventus tui. His enim iunctior est fons ille vitæ, qui multum sitiunt. Itaque insinuat consilium dilationis dicens :

VERS. 23. — *Dum superbit impius*, etc. Mirum est et verum, quanto studio bonæ spei parvuli incendantur ad recte vivendum, comparatione peccantium : quo mysterio agitur, ut etiam hæreses esse permittantur, ut probati manifesti fiant inter homines, qui Deo noti sunt. *Comprehenduntur* autem *impii in consiliis*, quia cogitationes eorum vincula illis sunt. Sed quare ?

VERS. 24. — *Quoniam laudatur peccator*, etc. Adulantium linguæ alligant animas in peccatis : delectat enim ea facere, in quibus non solum non metuitur reprehensor, sed etiam laudator auditur.

VERS. 25. — *Exacerbavit Dominum*, etc. Multum irascitur, dum non exquirat, dum quasi oblitiscitur, dum non attendit peccata, et impius per fraudes et scelera ad divitias honoresque pervenit : quod maxime in illo Antichristo eventurum est, qui usque adeo beatus videbitur hominibus, ut etiam Deus putetur. Sed quanta ista ira Dei sit docent sequentia.

VERS. 26. — *Non est Deus in conspectu ejus*, etc. Quantam ergo pœnam patitur, qui secundis rebus peccatorum suorum eo perducitur, ut non sit Deus in conspectu ejus : id est deseratur luce veritatis, et contaminentur viæ ejus *in omni tempore*, id est cogitationes et consilia ejus immunda sint ?

Auferuntur judicia tua, etc. Animus enim male sibi conscius, dum sibi videtur nullam pœnam pati, credit quod non iudicet Deus : et sic auferuntur judicia tua, Deus, a facie ejus ; cum hæc ipsa sit magna damnatio. *Omnium inimicorum suorum dominabitur*, quia reges omnes superaturus traditur, et solus re-

gnum obtenturus, quando etiam secundum Apostolum in templo Dei sedebit ; extollens se super omne quod colitur et quod dicitur Deus.

VERS. 27. — *Dixit enim in corde suo*, etc. Id est, fama mea et nomen meum de hac generatione in generationem posterorum non transiet, nisi artibus malis adipiscar tam exceisum principatum, de quo posteri tacere non possint. Vel certe de humana generatione in divinam generationem rebus magicis transiturum se arbitrabitur.

Sciendum autem quod Hebraica translatio significat illum damnatum hominem ita a diabolo suadendum, ut se putet in æternum sine ulla adversitate regnaturum ; quæ ita dicit : *Loquitur in corde suo : Non movebor : in generatione et generatione ero sine malo*.

VERS. 28. — *Cujus maledictione os plenum est*, etc. Magnum enim maledictum est tam nefandis artibus cælum appetere, et ad capiendam æternam sedem talia merita comparare. Sed hac ejus *maledictione os ejus plenum est*. Non enim habebit effectum ista cupiditas, sed infra omnes ejus tantum valebit ad eum perdendum, quia hoc sibi ausus est polliceri. *Cum amaritudine et dolo*, id est ira insidiisque, quibus in suas partes conversurus est multitudinem. Quod vero sequitur : *Sub lingua ejus labor et dolor*, ad illud refertur quod dixit in corde suo : *Non movebor*, et propterea *sub lingua ejus*, non in lingua ejus, quoniam tacite ista cogitaturus est, hominibus autem talia locuturus, ut bonus et justus et Dei Filius videatur.

VERS. 29. — *Sedet in insidiis*, etc. Quibus divitiibus, nisi eis, quos hujus sæculi muncribus cumulabit ? Et ideo *in insidiis* cum his *sedere* dictus est, quoniam falsam ipsorum felicitatem ad dejiciendos homines ostentabit. *In occultis* autem puto dictum esse, ubi non facile intelligitur quid appetendum, quidve fugiendum sit. *Innocentem vero interficere* est ex innocente facere nocentem.

VERS. 30. — *Oculi ejus in pauperem respiciunt*, etc. Justos enim maxime persecutus est, de quibus dictum est : *Beati pauperes spiritu*. *Leonem* autem *in spelunca* dicit eum, in quo et vis et dolo operabitur. Prima enim persecutio Ecclesiæ violenta fuit, cum proscriptionibus, tormentis, cædibus Christiani ad sacrificandum cogerentur. Altera persecutio fraudulenta est, quæ nunc per hujuscemodi hæreticos et falsos fratres agitur. Tertia superest per Antichristum ventura, qua nihil est periculosius, quoniam et violenta et fraudulenta erit. Vim habebit in imperio, dolum in miraculis. Ad vim relatum est, quod dictum est *Leo* : ad idolos, quod dictum est : *in spelunca sua*. Et rursus ipsa repetita sunt converso ordine : *Insidiatur ut rapiat*, etc. Nam *insidiæ* ad dolum pertinent, *rapere* violentiæ deputatur. Item quæ sequuntur ipsa sunt :

VERS. 31. — *In laqueo suo humiliavit*, etc. *Laqueus* enim bene significat insidias : dominatio ver-

terrorem aptissime insinuat : unde ait : *inclinabit A pupillum etiam, qui condemnat : judicat autem pu-*
et cadet, etc.

VERS. 32. — *Dixit enim in corde suo, etc.* Hæc est inclinatio et casus miserrimus, dum animus humanus in suis iniquitatibus quasi prosperatur, et parci sibi putat, cum excecatur, ut servetur ad ultimam opportunamque vindictam, de qua nunc jam loquitur dicens :

VERS. 33. — *Exsurge, Domine Deus, exaltetur, etc.* Id est manifesta sit potentia tua. Laborans enim Ecclesia illis temporibus tanquam navis in magnis fluctibus et procellis quasi dormientem excitat Dominum, ut imperet ventis, et tranquillitas redeat. Jam itaque manifesto judicio intelligentes et exultantes dicunt :

VERS. 34. — *Propter quid irruit impius B Deum, etc.* Id est quid profuit tanta mala facere? Deinde sequitur :

VERS. 35. — *Vides quoniam tu laborem, etc.* Sensus iste pronuntiationem quærit, in qua si erratum fuerit obscuratur. Sic enim dixit in corde suo impius *non requiret Deus*, quasi Deus laborem et dolorem consideret, *ut tradat eos in manus suas*, id est quasi laborare et dolere timeat, et propterea illis parcat, ne onerosa sit illi pœna eorum, aut ne iracundiæ tempestate turbetur : quomodo plerumque homines faciunt dissimulata vindicta ne laborent, aut doleant.

Tibi derelictus est, etc. Ideo enim pauper est, id est omnia hujus mundi temporalia bona contempsit, ut tu sis tantum spes ejus. *Orphanum autem dixit*, cui moritur pater hic mundus, per quem carnaliter genitus est, sed potest jam dicere : *Mihi mundus crucifixus est, et ego mundo.* Talibus enim orphanis pater sit Deus, quibus dicit : *Ne dicatis C vobis patrem in terris.*

VERS. 36. — *Contere brachium peccatoris, etc.* Illius scilicet, de quo supra dicebatur : *omnium inimicorum suorum dominabitur. Brachium ergo ejus dixit potentiam ejus. Quæretur autem peccatum ejus*, id est judicabitur de peccato suo : *nec invenietur*, quia periet ipse pro peccato suo.

VERS. 37. — *Dominus regnabit in æternum, etc.* Gentes posuit peccatores et impios.

VERS. 38. — *Desiderium pauperum, etc.* Desiderium illud, quo æstuabant, cum in angustiis et tribulationibus hujus sæculi Domini diem concupiscerent.

Præparatio autem cordis illa est, de qua in alio psalmo canitur : *Paratum cor meum, Deus, paratum cor meum* : de qua et Apostolus : *si autem, quod non videmus, speramus, per patientiam expectamus.* Jam vero *aurem Dei* non membrum corporeum, sed potentiam esse, qua exaudit, regulariter debemus accipere. Non enim corporeum fas est putare, quod Dominus Deus non sonantem vocem, sed præparationem cordis audivit.

VERS. 39. — *Judicare pupillo et humili, etc.* Aliud *judicare pupillum*, aliud *judicare pupillo. Judicat*

pupillum etiam, qui condemnat : judicat autem pupillo, qui pro pupillo profert sententiam. Homines autem sunt non solum de quibus dictum est : Constitue, Domine, legislatorem super eos, ut sciant gentes, quoniam homines sunt ; sed etiam ille, qui eodem loco intelligitur poni super eos, homo erit, de quo nunc dicitur : ut non apponat ultra magnificare se homo super terram, cum venerit scilicet Filius hominis judicare pupillo, qui exiit veterem hominem, atque hoc modo tanquam extulit patrem.

IN PSALMUM X.

Psalmus iste canitur adversus hæreticos, qui nos ab uberibus matris Ecclesiæ avertere moliantur, affirmantes quod apud ipsos sit Christus, et quasi pie admonentes, ut ad eos transeundo transmigremus in Christum, quem se habere mentiuntur. Nam cum multis nominibus Christus in prophetia allegorice insinuaretur, etiam *mons* appellatus est : Istis itaque respondendum est ita :

VERS. 2. — *In Domino confido, quomodo dicitis, etc.* Unum enim *montem* teneo, in quo *confido, quomodo dicitis*, ut ad vos transeam, tanquam multi sint Christi?

VERS. 3. — *Quoniam ecce peccatores, etc. Tetenderunt arcum, Scripturas videlicet, quas carnaliter interpretando, venenatas sententias inde emittunt. Paraverunt sagittas in pharetra, eadem verba scilicet, quæ scripturarum auctoritate jaculantur, ut cum senserint Ecclesiæ lumine propter multitudinem imperitorum et carnalium obscurato, non se posse convinci, corrumpunt mores bonos colloquiis malis.*

VERS. 4. — *Quoniam quæ perfecisti destruxerunt, etc.* Omnes hæretici, quantum in ipsis est, *destruxerunt* laudem, quam ex ore infantium et lactentium perfecit Deus, dum quæstionibus vanis et scrupulosis exagitant parvulos, et nutrirî fidei lacte non sinunt. Quod si hæretici, aut Judæi laudem vel legem Dei destruxerunt, Christus *quid fecit*, qui dixit : *Pacem meam do vobis* : quam illi nefanda dissensione violarunt?

VERS. 5. — *Dominus in templo sancto suo, etc.* Ita vero, sicut Apostolus dicit : *Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos. In hoc templo sancto suo Dominus est, quod constat ex multis membris suæque officia gerentibus, in unam ædificationem charitate constructis. Ipsum intelligitur et cælum, in quo regnat, et unde judicat Deus.*

Oculi ejus in pauperem, etc. Quippe cui derelictus est pauper, et qui factus est refugium pauperi. *Filios autem hominum* de veteribus per fidem regeneratos accipe. Hi enim quibusdam Scripturarum locis obscuris tanquam clausis oculis Dei exercentur, ut quærant : et rursus quibusdam locis manifestis tanquam apertis oculis Dei illuminantur, ut gaudeant, et ista in sanctis libris crebra apertio atque operatio tanquam *palpebræ* sunt Dei, quæ *interrogant*, id est probant filios hominum, qui

neque fatigantur rerum obscuritate, sed exercentur, neque inflantur cognitione, sed confirmantur.

VERS. 6. — *Dominus interrogat justum et impium*, etc. Quid ergo metuimus, ne aliquid nobis obsint impii, si forte nobiscum sacramenta non sincero corde communicant, quando ille interrogat justum et impium, et animæ tantum suæ nocet detector iniquitatis?

VERS. 7. — *Pluet super peccatores*, etc. *Pluet*, ad verba prædicantium retulit cælo manantia, quæ piis imbres sunt: male autem intelligentibus aut non credentibus *laquei*. Illi enim bene intelligendo in fide fructificant: isti male tractando animas suas modo perversitatis strangulant. Pœna vero eorum est atque exitus, per quos blasphematur nomen Dei, ut primum cupiditatum suarum igne vastentur, deinde malorum operum pudore a cœtu beatorum abjiciantur, postremo arrepti atque submersi ineffabiles pœnas luant: hæc enim pars est calicis eorum. *Calicem* autem propterea puto appellatum, ne quid præter modum atque mensuram vel in ipsis peccatorum suppliciis per divinam providentiam fieri arbitremur.

VERS. 8. — *Quoniam justus Dominus*, etc. Pro justis *justitiæ* intelliguntur positæ. In multis enim justis tanquam multæ justitiæ videntur esse, cum sit una Dei, cujus omnes participant: tanquam si una facies intueatur plura specula, quod in illa singulare est, de illis pluribus pluraliter redditur. Facies autem Dei est potentia, qua dignis innotescit. Aut certe *æquitatem vidit vultus ejus*, quia non se præbet cognoscendum malis, sed bonis. Et ipsa est *æquitas*.

IN PSALMUM XI.

Octava potest intelligi dies judicii, aut certe Evangelicam prædicationem figurat, in qua Judæi vel hæretici decalogum legis transgrediendo velut in undenario numero lapsi sunt. Unde corpus Ecclesiæ, quod unius et vocis et cordis, Dominum orat, ut ab eorum damnatione eripiatur:

VERS. 2. — *Salvum me fac, Domine, quoniam*, etc. *Defecit sanctus*, id est non invenitur, sicut loquimur, cum dicimus: defecit frumentum, aut defecit pecunia. Veritas autem una est, qua illustrantur animæ sanctæ. Sed quoniam multæ sunt animæ, in ipsis multæ *veritates* dici possunt; sicut ab una facie multæ in speculis imagines apparent.

VERS. 3. — *Vana locuti sunt unusquisque*, etc. *Proximum* omnem hominem oportet intelligi, quia nemo est cum quo sit operandum malum, et *dilectio proximi malum non operatur*. Quod autem bis ait: *in corde et corde*, duplex cor significat: qui enim in corde suo scit verum esse, quod verum est, quodammodo alio corde suppressa veritate dolo instigante mentitur.

VERS. 4. — *Disperdat Dominus universa labia*, etc. *Universa* dixit, ne quis se exceptum putet. *Lingam* autem *magniloquam* superbiam intellige.

VERS. 5. — *Qui dixerunt linguam nostram*, etc. Superbi hypocritæ significantur, in sermone suo spem ponentes ad homines decipiendos, et Deo non sunt subditi.

VERS. 6. — *Propter miseriam inopum*, etc. Hoc de persona Dei Patris accipiendum, qui propter *inopes et pauperes*, id est, inopia et paupertate bonorum spiritualium egentes, Filium suum misit.

Ponam in salutari, etc. *In salutari*, in Christo accipiendum est secundum illud: *quia viderunt oculi mei salutare tuum*; in quo intelligitur posuisse quod ad miseriam inopum auferendam et consolandum gemitum pauperum pertinet. *Fiducialiter* vero egit in eo, secundum illud in Evangelio: *Erat enim decens eos tanquam potestatem habens*.

VERS. 7. — *Eloquia Domini, eloquia casta*, etc. *Casta*, id est nullo adulterata mendacio, sed ad vicem argenti, quod examinatur, septemplex Spiritus sancti igne probata. Quod autem ait: *probatum terræ*, manifestius Hebraica editio posuit, *separatum a terra*.

VERS. 8. — *Tu, Domine, servabis nos*, etc. Hic tanquam inopes et pauperes, ibi tanquam opulentos et divites.

VERS. 9. — *In circuitu impii ambulat*, etc. *In circuitu ambulat*. Id est, in temporalium rerum cupiditate, quæ septem dierum repetito circuitu tanquam rota volvitur, et ideo non pervenit in *octavam*, id est in æternum, pro qua iste psalmus titulatus est. *Multiplicantur* autem *fili hominum*, hoc est, justi *secundum altitudinem* Dei, quando eunt de virtute in virtutem.

IN PSALMUM XII.

VERS. 1. — *Usquequo, Domine, oblivisceris me in finem?* etc. Id est differens me ad intelligendum Christum spiritualiter, qui est sapientia Dei, et rectus finis omnis intentionis animæ. *Avertere enim faciem* Deus dicitur, dum non dat animæ notitiam sui, quæ adhuc purum mentis oculum non habet.

VERS. 2. — *Quandiu ponam consilium in anima*, etc. Consilio non opus est nisi in adversis. Ergo, *quandiu ponam consilium in anima mea*, ita dicitur: *quandiu ero in adversis?* Aut certe responsio est, ut iste sit sensus: Tandiu, Domine, oblivisceris me in finem, et tandiu avertis faciem tuam a me, quandiu ponam consilium in anima mea, ut perfecte operetur misericordiam. Non eum dirigit Deus in finem, neque notitiam sui plenam, quod est facie ad faciem, præbet illi. In eo etiam, quod subjungit: *dolorem in corde meo per diem*, subaudiatur, *quandiu ponam?* Per diem vero aut continuationem significat, aut dies pro tempore intelligitur, a quo se quis desiderans exui dolorem ponit in corde, deprecans ad æterna conscendere et humanam diem non pati.

VERS. 3. — *Usquequo exaltabitur inimicus*, etc. *Inimicus* iste diabolus est, sive populus impius, vel consuetudo carnalis.

VERS. 4. — *Respice autem refertur ad id quod dictum est : Usquequo oblivisceris me in finem ?*

VERS. 5. — *Illumina oculos meos, ne unquam, etc. Orat oculos sui cordis illuminari, ne delectabili defectu peccati claudantur. Diaboli quippe insultatio metuenda est, qui detestabili consuetudine tunc efficitur lætus, quando eos quos deceperit, se cognoverit possidere.*

Qui tribulant me exsultabunt, etc. Tribulantes sunt diaboli et angeli ejus, qui non exsultaverunt de justo viro Job, cum eum tribularent, quia non est motus, id est, de stabilitate fidei non recessit. Idipsum autem quod non movetur homo, et fixus in Domino permanet, non sibi debet tribuere, ne cum se gloriatur non esse motum, ipsa superbia moveatur.

VERS. 6. — *Exsultabit cor meum in salutari, etc.* *In salutari tuo, hoc est in Christo Jesu, exsultabit cor meum, qui tribuit mihi bona spiritalia, non ad humanum diem pertinentia. Propter quod psallam nomini Altissimi, id est, cum gaudio gratias ago, et ordinatissime utor corpore, quod est cantus animæ spiritualis. Si autem aliqua hic differentia consideranda est, cantabo corde, psallam operibus Domino, qui solus videt : nomini autem Domini, quod apud homines innotescit, quod non illi sed nobis est utile.*

IN PSALMUM XIII.

Finis legis Christus. Ad illum redimus, quando incipimus viam bonam ingredi : ipsum videbimus, cum pervenerimus. Et ideo ipse finis, quem Judæi videntes humilem in assumpta carne venisse, non intellexerunt ipsum esse qui prædictus fuerat a prophetis. Ideo sic incipit psalmus :

VERS. 1. — *Dixit insipiens in corde suo, etc.* Quod ideo gravius, quia non tantum labiis dixerunt, sed in corde, ut malo voto pejor incredulitas jungeretur. Potest hoc et de gentibus intelligi, qui providentiam divinam negantes casibus mundum æstimant gubernari.

Corrupti sunt et abominabiles, etc. Id est, dum amant hoc sæculum, et non amant Deum, ipsa sunt studia, quæ corrumpunt animam, et sic excæcant, ut possit etiam dicere insipiens in corde suo : *Non est Deus : sicut enim non probaverunt Deum habere in notitia, dedit illos Deus in reprobum sensum, ut nefandissima incredulitate maculati, abominabiles Domino suis erroribus redderentur. Quod vero ait, usque ad unum, vel cum ipso uno potest intelligi, ut nullus hominum intelligatur ; vel præter unum, ut intelligatur Dominus Christus, sicut dicimus : iste ager usque ad mare est, non utique simul computamus et mare. Et iste est melior intellectus, ut nemo intelligatur fecisse bonitatem usque ad Christum, quia non potest quisque hominum, nisi ipse donaverit, facere bonitatem. Et illud unum est : quia usquequo quisque cognoscat unum Deum, non potest facere bonum.*

VERS. 2. — *Dominus de cælo prospexit super filios*

PATROL. CXIV.

hominum, etc. Super Judæis potest intelligi, ut honoratius eos appellaverit filios hominum propter unius Dei cultum in comparatione gentilium. Prospicit autem Dominus, ut videat per animas sanctas suas, quod significat id quod dictum est, *de cælo*. Nam per seipsum nihil eum latet : nisi forte eo modo intelligatur dictum, *ut videat*, id est, videre faciat : sicut Abraham dictum est : *Nunc cognovi, quod timeas Deum*, id est, nunc cognoscere feci.

VERS. 3. — *Omnes declinaverunt, etc.* Id est, Judæi tales facti sunt, quales et gentes.

Sepulcrum patens est, etc. In sepulcro patente aut voracitas significatur inhiantis gulæ, aut in allegoria, qui occidunt, et quasi devorant interfectos eos, quibus morum suorum perversitatem suadent. Cui simile est, e contrario, quod Petro dictum est, *Macta, et manduca*, ut in suam fidem et bonos mores gentes converteret. Patet vero quod sequitur : *Linguis suis dolose agebant*. Comes quippe est voracibus adulatio et omnibus malis. Venenum autem dolum dicit ; *aspidium* vero, quia nolunt audire verba incantantis. Aspidi enim Judæi aptissime comparantur, qui adversum verba salutaria induxerunt miseri lethiferam surditatem.

Quorum os maledictione, etc. Pedes appellat consilii progressus, quibus de incepto movemur ad exitus rerum. Nam quod dixit *veloces*, ostendit, molestationis illis consilia defuisse. *Ad effundendum sanguinem*, divinum videlicet Salvatoris, ut sceleratæ rei crescat immanitas actionis.

Contritio et infelicitas in viis eorum, etc. Omnes malorum hominum viæ plenæ sunt laboribus et miseria. Unde *non cognoverunt viam pacis*, quæ dicit : *Venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos, et discite a me quia mitis sum et humilis corde, et invenietis requiem animabus vestris : jugum enim meum lenè est, et sarcina mea levis est.*

VERS. 4. — *Nonne cognoscent omnes, etc.* Omnibus impiis Dominus judicium comminatur, dicens, in retributione generali *cognoscere vindictam*, qui nunc operantur sub libertate malitiam. *Qui devorant, inquit, plebem meam sicut escam panis* : id est, quotidie. Cibus enim panis quotidianus est, devorant etiam populum, quia sua commoda ex illo capiunt, non ferentes ministerium suum ad gloriam Dei, et ad eorum, quibus præsent, salutem.

VERS. 5. — *Dominum non invocaverunt, etc.* Non enim vere invocant Dominum, qui desiderat quæ illi displicent. Judæi quoque timuerunt regnum terrenum amittere, *ubi non erat timor*. Dixerunt enim : *Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum, et venient Romani, et tollent nobis et gentem et locum ; et amiserunt regnum cælorum, quod timere debuerunt. Et hoc de omnibus temporalibus commodis intelligendum est, quorum amissionem cum timent homines, ad æterna non veniunt.*

VERS. 6. — *Quoniam Dominus in generatione, etc.* Ad superiora refertur, quod dicitur *quoniam Deus in generatione justa est*, ut sit sensus : Nonne

cognoscent omnes, qui operantur iniquitatem, quoniam Dens in generatione justa est, id est, non in eis qui diligunt sæculum. Injustum est enim relinquere sæculorum conditorem et diligere sæculum, et servire creaturæ quam Creatori. *Consilium inopis confudistis*, etc., id est, contempsistis humilem adventum Dei, quia non in eo vidistis pompam sæculi, ut hi, quos vocabat, in Deo solo spem ponerent, non in rebus transeuntibus.

VERS. 7. — *Quis dabit ex Sion*, etc. *Quis dabit?* subauditur: nisi ipse, cujus humilitatem contempsistis. Ipse enim in claritate venturus est ad iudicium vivorum et mortuorum, regnumque justorum, ut quoniam isto humili adventu facta est cœcitas ex parte in Israel, ut plenitudo gentium intraret, illo alio fiat quod sequitur: *et sic omnis Israel salvus fiet*. Pro Judæis Apostolus etiam illud Isaïæ testimonium accepit, quod dictum est: *Veniat ex Sion, qui eripiat, et avertat impietatem ex Jacob*, sicut hic positum est: *Quis dabit ex Sion salutare Israel?* Si autem, ut plerumque solet, ex Jacob Judæorum populus, per Israel intelligitur gentium, considerandum est diversis causis, quam propria verba tributa sunt. Ait enim: *Exsultabit Jacob*, id est inenarrabili gaudio cumulabitur, quando viderit quod ardentissima desiderabat spe; *lætabitur Israel*, qui non speratam suscepit medicinam.

IN PSALMUM XIV.

VERS. 1. — *Domine, quis habitabit in*, etc. Quamquam aliquando ponatur *tabernaculum*, etiam pro habitatione sempiterna, tamen cum proprio accipitur, *tabernaculum* belli res est. Ad tempus enim cum diabolo dimicamus, et tunc opus est tabernaculo, quo nos reficiamus, quod significat maxime fidem temporalis dispensationis, quæ pro nobis acta est temporaliter per incarnationem Domini. *Mons* vero sanctus ipsam æternam habitationem significat. Sed intueri quam pulchre per varios sensus apta verba distinguantur: *In tabernaculo*, dicitur, *quis habitabit?* de illo qui adhuc in hujus sæculi agone contendit; *in monte*, *quis requiescet?* quando jam unusquisque fidelium per labores hujus sæculi æternæ pacis securitate reficitur.

VERS. 2, 3. — *Qui ingreditur sine macula et operatur justitiam. Qui loquitur*, etc. Nonnulli enim in labiis habent *veritatem*, in corde non habent; tanquam si aliquis dolose ostendit viam, sciens in ea esse latrones, et dicat: Si hac ieris, tutus a latronibus eris, et contingat ut vere ibi non inveniantur. Verum ille *locutus est in corde suo*, aliud enim putabat, et nesciens verum dixit. Ergo parum est verum loqui, nisi etiam in corde ita sit. In lingua vero agitur *dolus*, cum aliud ore profertur, aliud pectore legitur.

Nec fecit proximo suo malum, etc. Proximum omnem hominem accipi oportere notum est: adversus quem *opprobrium non accipit*, qui non libenter ac emere credit criminatori.

VERS. 4. — *Ad nihilum deductus est*, etc. Ista perfectio est, ut nihil in homine valeat malignus. Et ut nihil sit in *conspectu ejus*, certissime noverit malignum non esse, nisi cum animus a suo Creatore æterno et incommutabili ad creaturæ speciem avertitur, quæ de nihilo facta est. *Timentes autem Dominum glorificat*, qui potest dicere cum Propheta: *Mihi autem nimis honorificati sunt amici tui, Deus*.

Qui jurat proximo suo et non decipit, etc. Ista non sunt magna: sed qui nec ista potest, multo minus potest loqui *veritatem in corde suo*, et non agere *dolum in lingua sua*, sed ut est in corde, verum ita proferre, et habere in ore Est, est, Non, non, et non *facere proximo suo malum*, id est nulli homini; et *opprobrium non accipere adversus proximum suum*, quæ sunt perfectorum, in conspectu quorum ad nihilum deductus est malignus. Tamen etiam ista minima ita concludit

VERS. 5. — *Qui facit hæc, non movebitur in æternum*.

IN PSALMUM XV.

Rex noster in hoc psalmo loquitur ex persona susceptionis humanæ, de quo titulus regalis tempore passionis inscriptus emicuit: *Jesus Nazarens rex Judæorum*. Sed ipsi in hoc loco veraciter Judæi intelliguntur, qui fidem Christi corde retinent ad justitiam, et ore *confitentur in salutem*.

VERS. 1, 2. — *Conserva me, Domine, quoniam speravi in te. Dixi Domino: Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges*. Quoniam bonis meis non exspectas tu fieri beatus. Quæ verba, si ex persona Domini accipienda sunt, notandum valde quam aptissime congruant titulo, qui in Hebraico ita legitur: *humilis et simplicis Dei*, illius videlicet qui dixit: *Discite a me, quia mitis sum, et humilis corde*. Animadvertendum quoque, quod solus ille veraciter Dominus sit, qui, secundum quod hic excellentissime definitur, bono servi non eget. Non enim Deo, sed nobis præstamus, si bene agimus.

VERS. 3. — *Sanctis qui sunt in terra ejus*, etc. Sanctis qui in terra viventium spem suam posuerunt, civibus Hierusalem cœlestis, quorum conversatio spiritualis per anchoram spei in illa patria figitur, quæ recte *Dei terra* nominatur, quamvis adhuc in his terris carne versentur, *miras fecit Pater voluntates meas* in profectu illorum, quo senserant quid eis profuerit et humanitas meæ divinitatis ut morerer, et divinitas humanitatis ut resurgerem.

VERS. 4. — *Multiplicatæ sunt infirmitates eorum*, etc. Hæ *infirmitates* errores sunt, quas per Evangelicam doctrinam multas in se esse cerventes *acceleraverunt salutem* expetere a Christo.

Non congregabo conventicula eorum de sanguinibus, etc. Erunt ergo conventicula eorum non carnalia, nec *de sanguinibus* pecorum propinquitas congregabo eos, sed spirituali mutatione obliviscan-

tar quid fuerint; nec a me jam et peccatores, et amici, et homines, sed justi et fratres mei, et filii Dei vocabuntur.

VERS. 5. — *Dominus pars hæreditatis meæ et calicis mei.* etc. Possidebunt enim mecum hæreditatem ipsum Dominum. Eligant sibi alii partes, quibus fruuntur, terrenas et temporales: portio sanctorum Dominus æternus est. Bibant alii mortiferas voluptates: portio calicis mei Dominus est. Quod dico, mei, adjungo Ecclesiam, quia ubi caput ibi et corpus. Nam in hæreditate congregabo conventicula eorum, et per calicem ebrietatem obliviscar nomina vetera eorum, ut nota sit et his, quos libero, claritas, qua eram apud te, o Pater, priusquam mundus fieret. Non enim restituas mihi quod non amisi, sed restituas his, qui amiserunt, ejus claritatis notitiam, in quibus, quia **B** ego sum, restituas.

VERS. 6. — *Funes ceciderunt mihi in præclaris,* etc. Limites passionis meæ in tua claritate tanquam sorte ceciderunt, velut possessio sacerdotum et Levitarum Deus est. Quæ autem sit ejus præclara hæreditas, manifestius in Hebraico, conversione ad Dominum facta, sic exponit: *Et tu hæreditas speciosa mea es.*

VERS. 7. — *Benedicam Dominum qui tribuit mihi in intellectu,* etc. Eo quippe intellectu ista hæreditas videri et possideri potest. Super intellectum autem usque ad mortem me erudit inferior pars, mea carnis assumptio, ut experirer tenebras mortalitatis, quas ille intellectus non habet.

VERS. 8. — *Providebam Dominum in conspectu meo semper,* etc. Veniens enim in ea quæ transiit, non abstuli oculum ab eo qui semper manet, hoc providens, ut in eum per temporalia peracta recurrerem, qui mihi semper a dextris est, ut stabiliter in eo permaneam.

VERS. 9. — *Propter hoc latatum est cor meum,* etc. Ac si aperte dicat: Propter hoc et in cogitationibus meis jucunditas, et in verbis exultatio. Insuper et caro non deficiet in interitum, sed in spe resurrectionis obdormiet.

VERS. 10. — *Quoniam non derelinques animam meam in inferno,* etc. Nam neque animam meam inferis possidendam dabis, neque sanctificatum corpus, per quod et alii sanctificandi sunt, corrumpi patieris.

Notas mihi fecisti vias vitæ, etc. *Notas fecisti* per me humilitatis vias, ut ad vitam redirent homines, unde per superbiam ceciderunt. In qua adimplebis eos lætitia, ut non ultra quærant aliquid, cum facie ad faciem viderint te, in quibus, quia ego sum, me adimplebis. Delectatio est in favore et propitiatione tua, in hujus vitæ itinere perducens usque ad finem gloriæ conspectus tui.

IN PSALMUM XVI.

Hoc est personæ Domini tribuendum, adjuncta Ecclesia, quæ corpus, ejus est.

VERS. 1. — *Exaudi, Domine, justitiam meam,* etc.

Apud Dominum certum est habere justitiam vocem suam, quæ res tacitas intelligentiæ suæ virtute cognoscit. Ipsius enim est oratio perfecta, cujus et causa clamat et lingua. Non in labiis dolosis, hoc est, non ad te in labiis dolosis procedentem. Bene enim orat, in cujus labiis dolus non est.

VERS. 2. — *De vultu tuo judicium meum prodeat,* etc. Ex illuminatione notitiæ tuæ verum judicium. Aut certe de vultu tuo ait secundum illa quæ in me respicis atque cognoscis. Hoc autem ille rectè petebat, qui se noverat pollutionem non habere peccati.

VERS. 3. — *Probasti cor meum et visitasti nocte,* etc. Probatum est cor meum visitatione tribulationis. Non autem nox tantum, quia perturbare assolet, sed etiam ignis, quia urit, vocanda est ipsa tribulatio, qua examinatus justus inventus sum.

VERS. 4. — *Ut non loquatur os meum opera hominum,* etc. Ut aliud non procedat ex ore meo, quam id quod pertineat ad gloriam tuam. Non ad opera hominum, qui faciunt præter voluntatem tuam. Propter verba pacis tuæ et prophetarum tuorum ego custodi vias laboriosas mortalitatis humanæ atque passionis.

VERS. 5. — *Perfice gressus meos in semitis tuis,* etc. Perficiatur charitas Ecclesiæ in itineribus angustis, quibus venit ad requiem tuam. Ut non moveantur signa itineris mei, quæ tanquam vestigia sacramentis et Scripturis apostolicis impressa sunt, quæ intueantur et observent, qui me sequi volunt. Aut certe ut jam stabiliter in æternitate permanentem, posteaquam peregi vias duras, et in angustis semitarum tuarum gressus perfeci.

VERS. 6. — *Ego clamavi, quoniam exaudisti me,* etc. Qui clamat, quoniam exauditur, utique purus, innocens, et immaculatus agnoscitur: nam confidenter oravit, quoniam se audiri posse de conscientie puritate præsumpsit. Aut certe ita intelligendum: Ego liberam et validam intentionem precis ad te direxi, quoniam ut hanc habere possem, exaudisti me infirmus orantem. Non ergo deserat exauditio tua humilitatem meam.

VERS. 7. — *Mirifica misericordias tuas, qui salvos facis sperantes in te,* etc. Non vilescant misericordie tuæ, ne minus amentur.

B VERS. 8. — *A resistentibus dexteræ tuæ,* etc. A resistentibus favori, quo mihi faves, custodi me ut pupillam oculi, quæ apparet parva et exigua, per eam tamen dirigatur acies luminis, quo lux et tenebræ dijudicantur: sic per Christi humanitatem divinitas judicii, discernens inter justos et peccatores.

Sub umbra alarum tuarum protege me, etc. Id est, sub munimento charitatis et misericordie tuæ protege me.

VERS. 9. — *Inimici mei animam meam circumdederunt,* etc. Inimici ejus Judæi, animam ipsius, id est, vitam temporalem, circumdantes eum eripere quæsierunt.

VERS. 10. — *Qui adipem suum concluderunt.* Id est, A nisi quod beatus Joannes Apostolus ait : *Scimus quia, cum apparuerit, similes ei erimus : quoniam videbimus eum sicuti est.*

IN PSALMUM XVII.

VERS. 11. — *Projicientes me nunc circumdederunt me, etc.* *Projicientes* me extra civitatem, nunc *circumdederunt me* in cruce, et intentionem cordis sui *statuerunt declinare* in ista terrena, putantes magnum malum perpeti eum qui occidebatur.

VERS. 12. — *Susceperunt me sicut leo paratus ad prædam, etc.* *Susceperunt me*, sicut ille adversarius circuiens quærens quem devoret, et *sicut catulus ejus*, populus scilicet, cui dictum est : *Vos ex patre diabolo estis*, cogitans de insidiis, quibus justum circumveniret et perderet.

VERS. 13. — *Exsurge, Domine, præveni eum et supplantata eum, etc.* *Exsurge*, Deus, quem dormire infidelis populus arbitratur, et iniquitates hominum non curare, antequam exerceatur malitia sua, ut factum ejus vindicta præveniat, et ita *supplanta eum.* *Erue autem animam meam*, resuscitando me a morte, quæ mihi ab impiis irrogata est. Anima autem mea *framea* tua est, quam assumpsit manus tua, id est æterna virtus tua, ut per ipsam regna debellet iniquitatis, et dividat justos ab impiis. Hanc ergo erue ab inimicis meis.

VERS. 14. — *Domine, a paucis de terra divide eos, etc.* *Pauci* sunt boni ad comparisonem malorum; sed *divisi* Judæi per orbem sunt *a paucis*, qui ex eis crediderunt, de Ecclesia, quæ *terra* viventium, *separati in vita* ipsorum, id est, in ista, quam solam suam vitam putant, quia æternam desperant. Non solum autem ista pœna eos consecuta est visibilis, sed etiam de peccatis, quæ tanquam tenebræ *absconduntur* a lumine veritatis Dei, *adimpleta* est memoria eorum, ut obliviscerentur Deum.

Saturati sunt filii, et dimiserunt reliquias suas parvulis suis; hoc est, malorum operum fructibus sunt repleti, et peccata infidelitatis suæ etiam suis posteris reliquerunt.

VERS. 15. — *Ego autem in justitia tua apparebo, etc.* Ego autem qui non apparui eis qui corde sordido et tenebroso lucem sapientiæ videre non possunt, *in justitia tua* videbo faciem tuam, et *satiabor, cum apparuerit gloria tua*, ut hi qui me intelligunt. Diligenter vero notandum, et solerter est memoriæ inculcandum, quam perspicue gloria resurrectionis fidelium juxta editionem Hebraicam his novissimis versiculis declaretur, quibus dicitur : *Ego in justitia videbo faciem tuam*; *implebor, cum evigilavero, similitudine tua.* Nam cum constet quod, nisi justificatum corpus Christi gratia ejus faciem Dei, qui justitiæ est fons, videre non possit, non solum de tam excellenti dono gratulatur, sed insuper impleri se similitudine ipsius, cum evigilaverit, id est resurrexerit, tota certitudine confidit. Quid enim est aliud, *implebor, cum evigilavero, similitudine tua,*

Quæ est ista dies, in qua corpus Christi *de manu omnium inimicorum* suorum eripiendum se novit, nisi illa cujus gloriam in fine præcedentis psalmi evidenter expressit dicens : *Implebor, cum evigilavero, similitudine tua.* Cum enim Ecclesia Christi in evigilatione, id est resurrectione, impleta fuerit similitudine Dei, tunc non solum de manu cæterorum inimicorum ereptam se gratulabitur, sed et de manu Saul, per quem significatur mors, cui in resurrectione insultabant sancti dicentes : *Ubi est, mors, victoria tua, ubi est, mors, aculeus tuus?* Saul quippe, qui interpretatur *petitus*, mortis similitudinem gerit, de qua Scriptura dicit : *Deus mortem non fecit, nec lætatur in perditione viventium.* Et post pauca : *Impii autem manibus et verbis accersierunt illam.*

VERS. 2. — *Diligam te, Domine, fortitudo mea.* *Dominus firmamentum meum, etc.* Loquitur hæc Christus et Ecclesia, id est totus Christus, caput et corpus. *Diligam te, Domine*, per quem fortis sum, qui me firmasti, qui refugi ad te : refugi autem, quia liberasti me.

VERS. 3. — *Deus meus adjutor meus, et sperabo in eum.* Qui mihi prius adjutorium vocationis tuæ præstitisti, ut sperare in te possim. *Protector meus, et cornu salutis meæ, et susceptor meus.* Protector meus, quia non de me præsumpsi, quasi erigens adversum te cornu superbiæ, sed te ipsum cornu, hoc est, firmam celsitudinem salutis inveni : quod ut invenirem, suscepisti me.

VERS. 4. — *Laudans invocabo Dominum, etc.* Non meam gloriam, sed Domini quærens *invocabo Dominum*, et non erit unde mihi noceant impietatis errores.

VERS. 5. — *Circumdederunt me dolores mortis, etc.* *Dolores* mortalitatis, hoc est carnis, *circumdederunt me*, et turbæ iniquæ ad tempus commotæ velut flumina pluvialia cito desitura egerunt, ut conturbarent me.

VERS. 6. — *Dolores inferni circumdederunt me, etc.* In his qui me circumdederunt, ut perderent, erant *dolores* invidentiæ, qui mortem operantur, perduntque ad infernum peccati. Prævenere autem me, ut priores nocere vellent, quod eis postea redderetur. Tales autem homines capiunt in perditionem, quibus mala persuaserint jactatione justitiæ, cujus non re sed nomine adversus gentes gloriantur.

VERS. 7. — *In tribulatione mea invocavi Dominum, etc.* *De templo*, hoc est de corde meo, in quo habitat, *exaudivit vocem meam*; et *clamor meus*, quem non in auribus hominum, sed coram ipso intus habeo, *introivit in aures ejus.*

VERS. 8. — *Commota est et contremuit terra, fundamenta montium conturbata sunt.* Clarificato Filio

hominis commoti sunt et contremuerunt peccatores, A et spes superborum, quæ in hoc sæculo fuerunt, conturbatæ sunt, ut scilicet jam firmamentum non haberet in cordibus hominum spes temporalium bonorum.

VERS. 9. — *Ascendit fumus in ira ejus, etc.* Ascendit lacrymosa deprecatio pœnitentium, cum cognovissent quid minaret Deus impiis; et flagrantia charitatis de notitia ejus post pœnitentiam exarsit; et illi, qui jam mortui erant, deserti ab igne boni desiderii ac luce justitiæ, et frigidi tenebrosique remanserant, rursus accensi et illuminati revixerunt.

VERS. 10. — *Inclinavit cœlos et descendit, etc.* Apostolos humilitate informavit, et impii, qui terrena sapiunt, caliginem malitiæ suæ non cognoverunt.

VERS. 11. — *Et ascendit super cherubim et volavit, etc.* Exaltatus est super plenitudinem scientiæ, ut nemo ad Dominum veniret nisi per charitatem. Plenitudo enim legis est charitas; et cito se incomprehensibilem esse monstravit dilectoribus suis, ne illum corporeis imaginationibus prehendere se posse arbitrentur. Illa autem celeritas, qua se incomprehensibilem esse monstravit, super virtutes animarum est, quibus se velut pennis a terris in auras libertatis extollunt.

VERS. 12. — *Et posuit tenebras latibulum suum.* Posuit obscuritatem sacramentorum, et occultam spem in corde credentium, ubi lateret ipse non eos deserens. In his etiam tenebris, ubi per fidem adhuc ambulamus, non per speciem, quandiu quod non videmus speramus, et per patientiam expectamus. Conversi tamen ad ipsum ambiunt eum, qui credunt ei, quia in medio eorum est, cum omnibus æqualiter favet, in quibus, tanquam in tabernaculo habitat hoc tempore. Nec propterea quisquam in illa luce, quæ futura est, cum ex fide ad speciem venerimus, jam se esse arbitretur, si Scripturas recte intelligit: quia in prophetis, atque omnibus divini verbi prædicatoribus obscura doctrina est in comparatione fulgoris, qui est in conspectu manifestationis ejus. Unde et sequitur:

VERS. 13. — *Præ fulgore in conspectu ejus nubes, etc.* Nubes ejus, id est prædicatores verbi ejus, D non jam in Judææ finibus continentur, sed transierunt ad gentes. Objurgationes autem, quibus velut grandine corda dura tunduntur, si animus mitis et pius exceperit, in doctrinam satiantem resolvuntur; quæ vero charitatis accenso corda reviviscunt. Hæc omnia in nubibus ipsius ad gentes transierunt.

VERS. 14. — *Et intonuit de cælo Dominus, etc.* Ut in profundo rerum humanarum audirentur cœlestia.

VERS. 15. — *Et misit sagittas suas, et dissipavit eos, fulgura, etc.* Et misit evangelistas pennis virtutum recta itinera transvolantes, non suis, sed ejus a quo missi sunt, ut aliis essent odor vitæ in vitam, aliis odor mortis in mortem. *Multiplicavit quoque miracula, et conturbavit eos.*

VERS. 16. — *Et apparuerunt fontes aquarum, etc.* Revelati sunt prophetæ, qui non intelligebantur, super quos ædificaretur orbis terrarum credens Domino. *Ab increpatione tua, Domine, ab inspiratione spiritus iræ tuæ; clamantis scilicet: Appropinquavit super vos regnum Dei; et: Nisi pœnitentiam egeritis, omnes simul moriemini.*

VERS. 17. — *Misit de summo et accepit me, etc.* Vocando ex gentibus in hæreditatem gloriosam Ecclesiam non habentem maculam aut rugam, assumpsit me de multitudine populorum.

VERS. 18. — *Eripuit me de inimicis meis fortissimis, etc.* Eripuit me de inimicis meis, qui prævaluerunt ad affligendam et pervertendam istam temporalem vitam meam.

VERS. 19. — *Prævenērunt me in die afflictionis meæ, etc.* Priores mihi nocuerunt in tempore, quo mortale et laboriosum corpus gero; et quoniam amaritudine miseriarum firmamentum terrenæ voluptatis contribulatum atque convulsum est, *factus est Dominus protector meus.*

VERS. 20. — *Et eduxit me in latitudinem, salvum me fecit, quoniam voluit me.* Quia carnales patiebar angustias, eduxit me in spiritalem latitudinem fidei, quoniam voluit me, antequam ego illum vellem.

VERS. 21. — *Et retribuet mihi Dominus secundum justitiam meam, etc.* Retribuet mihi Dominus secundum justitiam bonæ voluntatis, qui prior præbuit misericordiam, antequam haberem bonam voluntatem; et secundum puritatem factorum meorum, qui tribuit mihi, ut bene facerem, educendo me in latitudinem fidei.

VERS. 22. — *Quia custodivi vias Domini, nec inpe gessi a Deo meo.* Ut latitudinem bonorum operum, quæ per fidem sunt, longanimitas perseverandi consequatur.

VERS. 23. — *Quoniam omnia judicia ejus in conspectu meo, etc.* Id est, et præmia justorum, et pœnas impiorum, et flagella corrigendorum, et tentationes probandorum perseveranti considero contemplatione. *Et justitias ejus non repuli a me, quod faciunt deficientes sub sarcina earum, et revertentes ad vomitum suum.*

VERS. 24, 25. — *Et ero immaculatus cum eo, et observabo me ab iniquitate mea. Et retribuet mihi Dominus secundum justitiam meam, etc.* Non solum propter latitudinem fidei, quæ per dilectionem operatur, sed etiam propter longitudinem perseverantiæ, retribuit mihi Dominus, non quod homines vident, sed in conspectu oculorum ejus, quoniam quæ videntur, temporalia sunt; quæ autem non videntur, æterna sunt, quod pertinet ad altitudinem spei.

VERS. 26, 27. — *Cum sancto sanctus eris, et cum viro innocente innocens eris; et cum electo electus eris, et cum perverso perverteris.* Est etiam occulta profunditas, qua intelligeris cum sancto sanctus, quia tu sanctificas, et cum viro innocente innocens, quia nulli nocet, sed crinibus peccatorum suorum unusquisque constringitur: et ab eo, quem eligis,

eligeris, et cum perverso videris perversus, quoniam dicunt: *Non est recta via Domini*, et ipsorum via non est recta.

VERS. 28. — *Quoniam tu populum humile salvum facies*, etc. Hoc perversum videtur perversis, quod confidentes peccata sua salvos facis, ignorantes autem Dei justitiam, et suam volentes constituere, *humilias*.

VERS. 29. — *Quoniam tu illuminas lucernam meam*, etc. Non est nostrum lumen ex nobis, sed tu illuminas lucernam meam, Domine: nos enim peccatis nostris tenebræ sumus, sed Deus meus illuminabit tenebras meas.

VERS. 30. — *Quoniam in te eripiar a tentatione, et in Deo meo transgrediar murum*. Non in me, sed in te eripiar a tentatione, et non in me, sed in Deo meo transgrediar murum, quem inter homines et cœlestem Hierusalem peccata erexerunt.

VERS. 31. — *Deus meus impolluta via ejus, eloquia Domini igne examinata*, etc. Deus meus non venit in homines, nisi manducaverint viam fidei, qua venit ad eos, quia *impolluta est via ejus*. Eloquia quoque Domini igne examinationis probantur, et omnes, qui non in se ipsis, sed in illo sperant, eadem tribulatione non consumuntur; spes enim sequitur fidem.

VERS. 32. — *Quoniam quis Deus præter Dominum aut quis Deus præter Deum nostrum? Quis Deus præter Dominum, cui servimus? et quis Deus præter Deum nostrum, quem post bonam servitutem tanquam hæreditatem sperantes filii possidebimus?*

VERS. 33. — *Deus, qui præcinxit me virtute, et posuit immaculatam viam meam. Præcinxit me, ut fortis sim, ne defluentes sinus cupiditatis impediunt opera et gressus meos. Et posuit immaculatam viam charitatis, qua ad illum veniam, sicut impolluta est fides, qua venit ad me.*

VERS. 34. — *Qui perfecit pedes meos tanquam cervorum, et super excelsa statuens me. Qui perfecit amorem meum ad transcendenda spinosa et umbrosa implicamenta hujus sæculi, et super cœlestem habitationem figit intentionem meam, ut implear in omnem plenitudinem Dei.*

VERS. 35. — *Qui docet manus meas ad prælium, etc. Qui docet me operari ad superandos inimicos, qui nobis intercludere cœlestia regna conantur. Et posuisti infatigabilem intentionem honorum operum meorum.*

VERS. 36. — *Et dediisti mihi protectionem salutis tuæ, et dextera tua suscepit me. Dediisti mihi protectionem salutis tuæ, et favor gratiæ tuæ suscepit me.*

Et disciplina tua correxit me in finem, et disciplina tua ipsa me docebit. Disciplina tua me deviare non sinens correxit, ut quidquid ago, in eum finem referam, quo hæretur tibi, et eadem disciplina tua me docebit pervenire, quo direxit.

VERS. 37. — *Dilatasti gressus meos subtus me, et non sunt infirmata vestigia mea.* Nec impediunt carnales angustiae, quoniam latam fecisti charitatem meam operantem hilariter, etiam de ipsis quæ subter

A me sunt, mortalibus rebus et membris: *et non sunt infirmata sive itinera mea, sive signa, quæ impressa ad imitandum sequentibus.*

VERS. 38. — *Persequar inimicos meos, et comprehendam illos, et non convertar donec deficiant. Persequar affectus meos carnales, ne ab eis comprehendar, sed comprehendam illos, ut absumentur, et ab ista intentione non convertar ad quietem, donec deficiant qui obstrepunt mihi.*

VERS. 39. — *Confringam illos, nec poterunt stare, cadent subtus pedes meos. Confringam illos, nec durabunt adversum me: directos illis proponam timores, quibus ambulo in aeternum.*

VERS. 40. — *Et præcinxisti me virtute ad bellum, supplantasti insurgentes in me subtus me.* Constrinxisti fluentia desideria carnis meæ virtute, ne in tali pugna præpedirer, et decipi fecisti eos qui me insequantur, ut subter me ferent, qui super me esse cupiebant.

VERS. 41. — *Et inimicos meos dedisti mihi dorsum, etc.* Inimicos meos convertisti, et dorsum mihi eos fecisti esse, id est ut sequerentur me, alios autem eorum, qui in oïio percluraverunt, disperdidisti.

VERS. 42. — *Clamaverunt, nec erat qui salvos faceret ad Dominum, nec exaudivit eos.* Quis enim salvos faceret, quos tu non faceres? Nec ad quemlibet, sed ad Dominum clamaverunt, nec exauditione dignos judicavit non recedentes a malitia sua, quod de Judæis specialiter intelligendum est, qui in synagoga clamant, nec exaudiuntur, quia terrenam Hierusalem desiderant, non cœlestem.

VERS. 43. — *Et comminuum eos ut pulverem ante faciem venti, etc.* Et aridi sunt non recipientes imbrem misericordiæ Dei, ut elati superbia ab spe firma et inconcussa tanquam a terræ soliditate ac stabilitate rapiantur; ut lutum platearum, quia per latas, quas multi ambulant, perditionis vias luxuriantur et lubrici sunt.

VERS. 44. — *Eripies me de contradictionibus populi, etc. Eripies me de contradictionibus eorum qui dixerunt: Si dimiserimus eum vivum, sæculum post illum abit.*

VERS. 45. — *Populus quem non cognovi, etc. Populus gentium, quem corporali præsentia non visitavi, servivit mihi: neque oculis me vidit, sed recipiens prædicatores meos in auditu auris obedivit mihi.*

VERS. 46. — *Filii alieni mentiti sunt mihi, etc.* Filii non mei dicendi, sed potius alieni, quibus recte dicebatur: *Vos ex patre diabolo estis, mentiti sunt mihi: filii alieni*, quibus ut renovarentur, Novum Testamentum attuli, in vetere homine remanserunt, et tanquam uno pede debiles (quia Vetus tenentes Novum respuerunt) claudi effecti sunt, etiam in ipsa veteri lege potius suas traditiones sequentes quam Dei.

Calumniabantur enim de manibus non lotis, quia tales erant *semitæ*, quas ipsi fecerant, et consuetudine triverant, aberrando ab itinere præceptorum Dei.

VERS. 47. — *Viriv Dominus, et benedictus Deus meus, etc.* Non terrena consuetudine de Deo salutis meae sentio; nec terrenam ipsam salutem sed in excelso de illo sperem.

VERS. 48. — *Deus, qui das vindictas mihi, etc.* Deus, qui vindicas me subdendo sub me populos, liberator meus de inimicis meis Judaeis, clamantibus: Crucifige, crucifige.

VERS. 49. — *Et ab insurgentibus in me exaltabis me, etc.* Ab eisdem insurgentibus in me patientem, exaltabis me resurgentem, atque a regno eorum iniquo eripies me.

VERS. 50. — *Propterea confitebor tibi in nationibus, Domine, etc.* Propterea tibi pro me confitebuntur gentes, Domine, et latius innotesces bonis operibus meis.

VERS. 51. — *Magnificans salutes regis ejus, etc.* Deus magnificat, ut amabiles faciat salutes, quas ejus Filius dat credentibus, et facit misericordiam Christo suo, ipsi liberatori manu forti, qui vicit hunc mundum, et eis, quos credentes in Evangelio genuit in aeternum.

Quaecunque in hoc psalmo dicta sunt, quae ipsi proprie Domino, id est capiti Ecclesiae congruere non possunt, ad Ecclesiam referenda sunt. Totus enim hic Jesus loquitur, in quo sunt omnia membra ejus.

IN PSALMUM XVIII.

Titulus notus est, nec Dominus Jesus Christus haec dicit, sed de illo haec dicuntur.

VERS. 2. — *Caeli enarrant gloriam Dei, et opera manuum ejus annuntiant firmamentum.* Justi evangelistae, in quibus Deus tanquam in caelis habitat, exponunt gloriam Domini nostri Jesu Christi, sive gloriam, qua glorificavit Patrem Filium super terram. Et facta virtutum Domini annuntiant firmamentum: Aethera quippe Spiritus sancti firmamentum et caelum factum est, quod antea timore terra erat.

VERS. 3. — *Dies dei eructat verbum, et nox nocti indicat scientiam.* Spiritus spiritalibus profert plenitudinem incommutabilis sapientiae Dei, quod Verbum in principio Deus apud Deum est, et mortalitas carnis, tanquam longe positus carnalibus fidem insinuando annuntiat futuram scientiam.

VERS. 4. — *Non sunt loquelae neque sermones.* Per quas non audite sunt voces evangelistarum, cum omnibus linguis Evangelium praedicaretur.

VERS. 5, 6. — *In omnem terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terra verba eorum. In sole posuit tabernaculum suum, etc.* Dominus, ut adversus regna temporalium errorum belligeraret, non pacem sed gladium missurus in terram, in tempore vel in manifestatione posuit tanquam militare habitaculum suum, hoc est, dispensationem incarnationis suae, procedens de utero virginali, ubi Dominus naturae humanae tanquam sponsus sponsae copulatus est. *Exsultavit ut gigas ad currendam viam suam, etc.* Exsultavit cut fortissimus, et caeteros homines incomparabili

virtute praecedens, non ad habitandum, sed ad currendam viam. Et:

VERS. 7. — *A summo caeli egressio ejus.* Id est, a Patre, non temporalis aequiparatio, sed aeterna, quae de Patre natus est. *Et occursum ejus usque ad summum ejus, etc.* Occurrit plenitudine divinitatis usque ad aequalitatem Patris. Cum autem Verbum etiam caro factum est, et habitavit in nobis, mortalitatem nostram suscipiens, non permisit ullum mortalium excusare se de umbra mortis, et ipsam penetravit verbi calor.

VERS. 8. — *Lex Domini immaculata convertens animas, etc.* Lex Domini, id est, qui venit legem implere non solvere. Et immaculata lex, quia peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus, non premens animas servitutis iugo, sed ad se imitandum libertate convertens. Cujus testimonium fidele est, quia nemo novit Patrem nisi Filius, et cui voluerit revelare, quae abscondita sunt a sapientibus, et revelata parvulis, quoniam Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.

VERS. 9. — *Justitiae Domini rectae, laetificantes corda, etc.* Omnes justitiae Domini in illo rectae, qui non docuit quod ipse non fecit, ut qui imitarentur, corde gauderent in eis, quia libere cum charitate facerent, non serviliter cum timore. Cujus praeceptum lucidum est, sine velamento scilicet carnalium observationum, illuminans hominis inferioris aspectum.

VERS. 10. — *Timor Domini sanctus, permanens in saeculum saeculi, etc.* Timor Domini non ille sub lege poenalis, temporalia bona sibi subtrahi perhorrescens, quorum dilectione anima inquinatur, sed sanctus, quo Ecclesia sponsum suum quanto ardentius diligit, tanto diligentius cavet offendere. Et ideo non foras mittit consummata dilectio timorem hunc, sed permanet in saeculum saeculi. *Judicia quoque ejus, qui non judicat quemquam, sed omne iudicium dedit Filio, vere justificata incommutabiliter.* Neque enim et minatus, et pollicitus Deus quemquam fallit, aut quisquam et impios supplicio ejus, et pios praemio ejus potest eripere.

VERS. 11. — *Desiderabilia super aurum et lapidem pretiosum multum, etc.* Sive multum ipsum aurum et lapidem, sive multum pretiosum, sive multum desiderabilia, tamen desiderabilia iudicia Dei super pompas hujus saeculi, quarum desiderio fit, ut non desiderentur, sed timeantur, aut contemnantur, aut non credantur iudicia Dei. Quod si quisque ipse sit aurum, lapisque pretiosus, ut igne non consumatur, sed assumatur in thesaurum Dei, plus quam se ipsum desideret iudicia ejus, cujus voluntatem proponit suae; et sive quisque jam sit mel, quia solutus vitae hujus vinculis exspectat diem, quo veniat in epulas Dei; sive adhuc favus sit, ut quasi cera circumplicetur hac vita, non huic concretus, sed implens eam, cui opus sit aliqua pressura, non opprimentis, sed exprimentis manus Dei, qua de temporalis vita in aeternum relinquatur: dulciora illi sunt

judicia Dei, quam sibi ipsi est, quia *super mel et A favum* illa dulciora sunt.

VERS. 12. — *Etenim servus tuus custodit ea*, etc. Ideo inquit, tam dulcicia mihi sunt, quia custodio ea : nam non custodienti amara dies Domini. Itaque non in aliquo extra posito commodo, sed in eo ipso, quod judicia Dei custodiuntur, *multa retributio* est, quia gaudetur in eis.

VERS. 13. — *Delicta quis intelligit? Ab occultis meis munda me*, etc. In *delictis* autem, qualis suavitas potest esse, ubi non est intellectus, quoniam *delicta quis intelligit?* Quæ ipsum occultum claudunt, cui suavitas est veritas, cui desiderabilia et dulciora sunt judicia Dei, et sicut tenebræ oculis, ita delicta mentem nec lucem sinunt videre, nec se. Ab *occultis ergo meis*, inquit, *munda me*, Domine, nec **B** *seducas ab alienis*. Neque enim ab alienis capitur, qui est mundus a suis. *Parce* itaque *ab alienis* cupiditatibus, non superbo, et in sua potestate esse cupienti, sed *servo tuo*.

VERS. 14. — *Si mei non fuerint dominati*, etc. Hujus versiculi sensum manifestiorem facit ex Hebræo translata editio, ubi legitur : *A superbis quoque libera servum tuum; si mei non fuerint dominati, tunc immaculatus ero* : superbi enim et alieni maligni spiritus intelliguntur ob immanitatem superbiæ suæ a Deo irremeabiliter alienati, quorum dominatio per peccatum humanum genus oppressit. Cum ergo orasset superius dicens : *Ab occultis meis munda me*, congrue mox subdidit : *Si mei non fuerint dominati, tunc immaculatus ero* : quia si superbi **C** et alieni illi a Deo spiritus nullam in nobis peccati merito obtinuerint potestatem, tunc vere celeri remissione percepta immaculati erimus. Et quia radix ac fomes totius peccati superbia est, per quam et diabolus corrumpit, et primus homo mundo mortem induxit, etiam ab hoc *delicto maximo emundabimur* de potestate dæmonum liberati, quorum princeps est dominator superbiorum, sicut de illo legitur : *ipse est rex super omnes filios superbiæ*. Si autem legimus, ut in quibusdam codicibus habetur, *si mei non fuerint dominata, tunc immaculatus ero*, hic sensus est : si mei non fuerint dominata occulta mea et aliena, tunc immaculatus ero. Non enim est tertia origo peccati præter *occultum* suum, quo cecidit **D** diabolus, et *alienum*, quo seductus est homo, ut consentiendo suum faceret. *Et emundabor*, inquit, *a delicto maximo*, superbiæ scilicet : non enim est majus delictum, quàm apostatare a Deo, quod est initium superbiæ hominis. Et vere ille immaculatus est, qui etiam hoc delicto caret, quia hoc est ultimum redeuntibus ad Dominum, quod recedentibus primum fuit.

VERS. 15. — *Et erunt ut complacent eloquia oris mei*, etc. Meditatio cordis mei, non ad jactantiam placendi hominibus, quia jam nulla superbia est, sed in *conspectu tuo semper*, qui conscientiam puram inspiciat.

Domine adjutor meus et Redemptor meus. Domine

adjutor meus tendentis ad te, quoniam *Redemptor meus* es, ut tenderem ad te, ne quisquam et sapientiæ suæ tribuens, quod ad te convertitur, et viribus, quod ad te pervenit, magis repellatur abs te, qui superbis resistis, quia non est mundatus a delicto maximo, nec complacuit in conspectu tuo, qui redimis ut convertamur, et adjuvas, ut perveniamus ad te.

IN PSALMUM XIX.

Notus est titulus, nec Christus dicit, sed Christo dicit Propheta, figura optandi, quæ ventura sunt, canens :

VERS. 2. — *Exaudiat te Dominus in die tribulationis, protegat te nomen Dei Jacob*, etc. *Exaudiat te Dominus in die* qua dixisti : *Pater, salvifica me ex hac hora* : ad te enim pertinet populus, posterius natus, quia major serviet minori.

VERS. 3. — *Mittat tibi auxilium de Sancto*, etc. Faciens tibi sanctificatum corpus Ecclesiam, quæ te tanquam de speculatione expectat, quando venias a nuptiis.

VERS. 4. — *Memor sit omnis sacrificii tui*, etc. Memores nos faciat omnium injuriarum tuarum, et contumeliarum, quas pro nobis pertulisti, et crucem, qua totus anima et corpore oblati es Deo, in lætitiarum resurrectionis convertat.

VERS. 5. — *Tribuat tibi secundum cor tuum*, etc. *Tribuat tibi non secundum cor eorum*, qui putaverunt persequendo te posse deleri, sed *secundum cor tuum*, qui scisti quid utilitatis haberet passio tua. *Et confirmet omne consilium tuum*, non solum quo animam posuisti pro amicis tuis, ut mortificatum granum copiosius surgeret, sed etiam, quo cæcitas ex parte in Israel facta est, ut plenitudo gentium intraret, et sic omnis Israel salvus fieret.

VERS. 6. — *Lætabor in salutari tuo*, etc. *Lætabor*, quod tibi mors nihil nocebit, ita enim eam nec nobis nocere posse monstrabit. Et confessio nominis tui non solum non perdet, sed etiam magnificabit nos.

VERS. 7. — *Impleat Dominus omnes petitiones tuas*, etc. *Impleat Dominus* non solum *petitiones* quas habuisti in terra, sed etiam quibus in cælo interpellas pro nobis. Nunc enim mihi per prophetiam demonstratum est, quoniam resuscitabit Dominus Christum suum.

Exaudiat illum de cælo sancto suo, etc. *Exaudiat* illum non de terra tantum, ubi se petit clarificari, verum etiam *de cælo*, ubi jam ad dexteram Patris interpellans pro nobis diffudit inde Spiritum sanctum super credentes in se. *Potentatus* vero nostri sunt *salus* favoris ejus, cum etiam de tribulatione dat auxilium, ut quando infirmamur, tunc potentes simus. Nam vana salus hominum, quæ non *dextera* sed *sinistra* ejus est : ecce enim extolluntur in magna superbia, quicumque peccantes temporaliter salvi facti sunt.

VERS. 8. — *Hi in curribus et hi in equis, nos autem*

in nomine Domini Dei nostri invocabimus. Hi volubili successione temporalium honorum trahuntur, et hi superbi efferuntur, honoribus, atque in his exsultant. Nos autem spem figentes in æternis, neque gloriam nostram quærentes, *In nomine Domini Dei nostri exsultabimus.*

VERS. 9. — *Ipsi obligati sunt et ceciderunt, etc. Ipsi rerum temporalium cupiditate obligati sunt: timentes parcere Domino, ne a Romanis perderent locum, et irruentes in lapidem offensionis et petram scandali, de spe cælesti ceciderunt, quibus cæcitas ex parte Israel facta est, ignorantibus Dei justitiam, et suam volentibus constituere: nos vero, ut plenitudo gentium intraret, de lapidibus excitati filii Abraham, qui non sectabamur justitiam, apprehendimus eam, et surreximus, nec viribus nostris, sed per fidem justificati erecti sumus.*

VERS. 10. — *Domine, salvum fac regem, etc. Domine, salvum fac regem, et ipse, qui nobis exemplum præliandi passione sua monstravit, offerat etiam sacrificia nostra sacerdos excitatus a mortuis, quo jam pro nobis offerente, exaudi nos in die qua invocaverimus te.*

IN PSALMUM XX.

Titulus notus est: de Christo canitur.

VERS. 2. — *Domine, in virtute tua lætabitur rex, etc. Domine, in virtute tua, quod Verbum caro factum, lætabitur homo Christus Jesus, et super hoc, quod vivificas omnia, exultavit vehementer.*

VERS. 3. — *Desiderium cordis ejus tribuisti ei, etc. Desideravit manducare Pascha, et ponere cum vellet, atque iterum sumere animam suam, et dedisti ei; pacem meam, inquit, relinquo vobis, et factum est.*

VERS. 4. — *Quoniam prævenisti eum in benedictionibus dulcedinis, etc. Quoniam prius hauserat benedictionem dulcedinis tuæ, sel peccatorum nostrorum non nocuit ei, quem in principio sermonis ejus accedentes ambierunt lapides pretiosi, discipuli sui, a quibus exordium annuntiationis ejus fieret.*

VERS. 5. — *Vitam petiit a te, et tribuisti ei longitudinem dierum, etc. Resurrectionem petiit dicens: Pater, clarifica Filium tuum: et dedisti ei longa tempora sæculi hujus, quæ haberet Ecclesia, et deinceps æternitatem in sæculum sæculi.*

VERS. 6. — *Magna est gloria ejus in salutari tuo, etc. Magna est quidem gloria ejus in salute, quæ eum resuscitasti; sed adhuc gloriam et magnum de-*

corem addes ei, cum in cælo collocabis ad dexteram tuam.

VERS. 7. — *Quoniam dabis eum in benedictionem, etc. Hæc est benedictio quam dabis ei in sæculum sæculi: lætificabis eum in gaudio cum vultu tuo secundum hominem, quem levavit ad te.*

VERS. 8. — *Quoniam rex sperat in Domino, etc. Quoniam rex non superbit, sed humilis corde sperat in Domino, et in misericordia Altissimi non conturbabitur, humilians se, et obediens usque ad mortem crucis.*

VERS. 9. — *Inveniatur manus tua omnibus inimicis tuis, etc. Inveniatur, o rex, potestas tua, cum ad judicandum veneris, omnibus inimicis tuis, qui eam in humilitate tua non intellexerunt, claritasque, qua regnas ad dexteram Patris, inveniatur in die iudicii puniendos, qui te oderunt, quia nunc ipsi non inveniunt eam.*

VERS. 10. — *Pones eos ut clibanum ignis, etc. Constitues eos ardentem intrinsecus conscientia impietatis suæ in tempore manifestationis tuæ: deinde conturbati vindicta Domini post accusationem conscientie dabuntur æterno devorandi incendio.*

VERS. 11. — *Fructum eorum de terra perdes, etc. Fructum eorum, quia terrenus est, perdes de terra, et opera illorum, et quoscunque seduxerunt, non deputabis inter filios hominum, quos in hæreditatem sempiternam vocasti.*

VERS. 12. — *Quoniam declinaverunt in te mala, etc. Hæc pœna retribuetur eis, quoniam mala, quæ sibi imminere te regnante arbitrabantur, in te occidendum retorserunt, cogitaveruntque consilia dicentes: Expediit unum pro omnibus mori. Et: Venite, occidamus eum, et habemus hæreditatem ejus. Quæ idcirco non potuerunt stabilire, nescientes quid dixerint, nec adepti, quod cupierunt.*

VERS. 13. — *Quoniam pones eos dorsum, etc. Quoniam ordinabis eos in his, a quibus postpositis et contemptis averteris, et in his, quæ relinquis, id est cupiditatibus regni terreni, præparabis tibi ad passionem impudentiam eorum.*

VERS. 14. — *Exaltare, Domine, in virtute tua, etc. O Domine, quem humilem non cognoverunt, exaltare in virtute tua, quam infirmitatem putaverunt. Nos autem corde et opere celebrabimus, et nota faciemus mirabilia tua.*